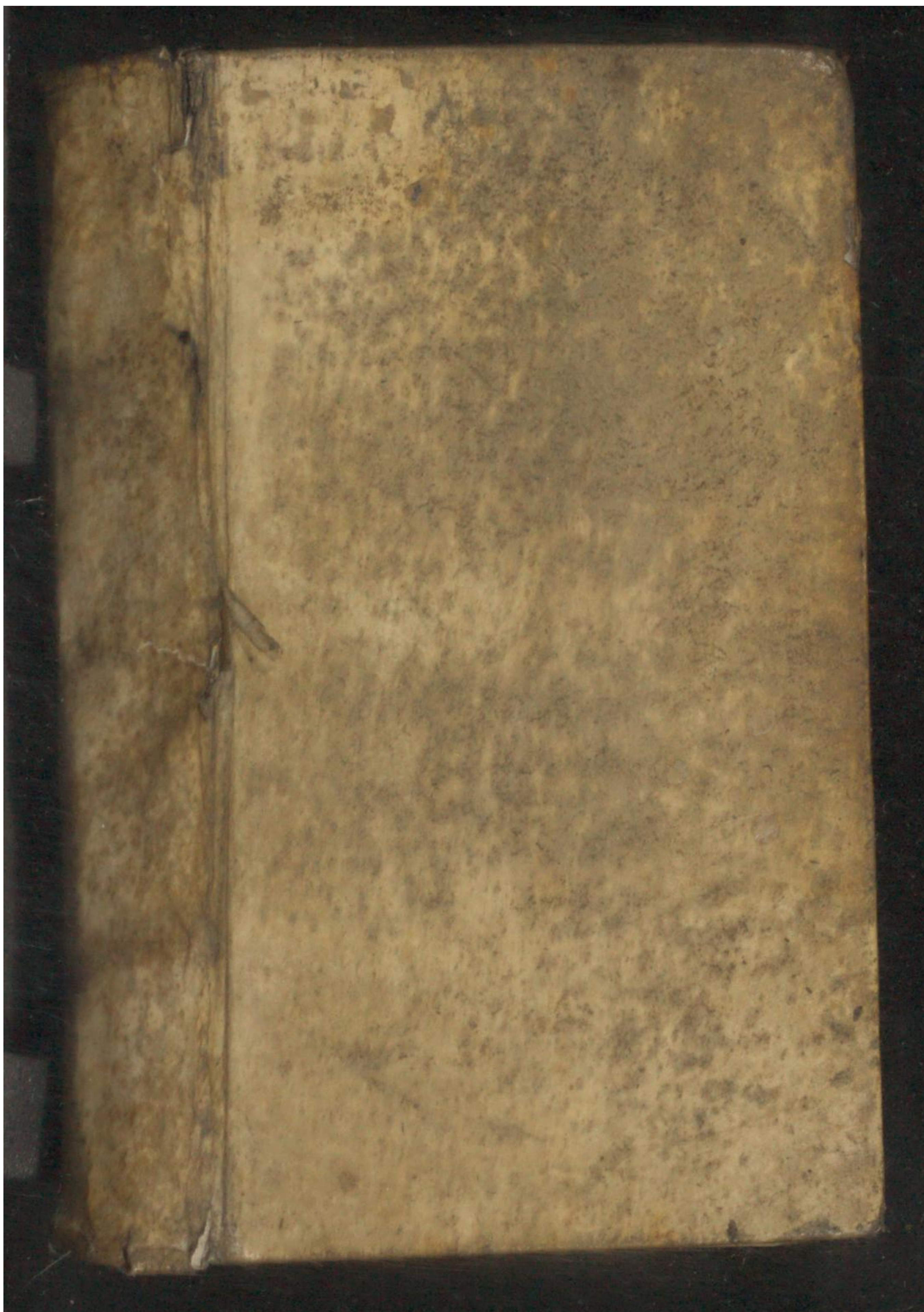
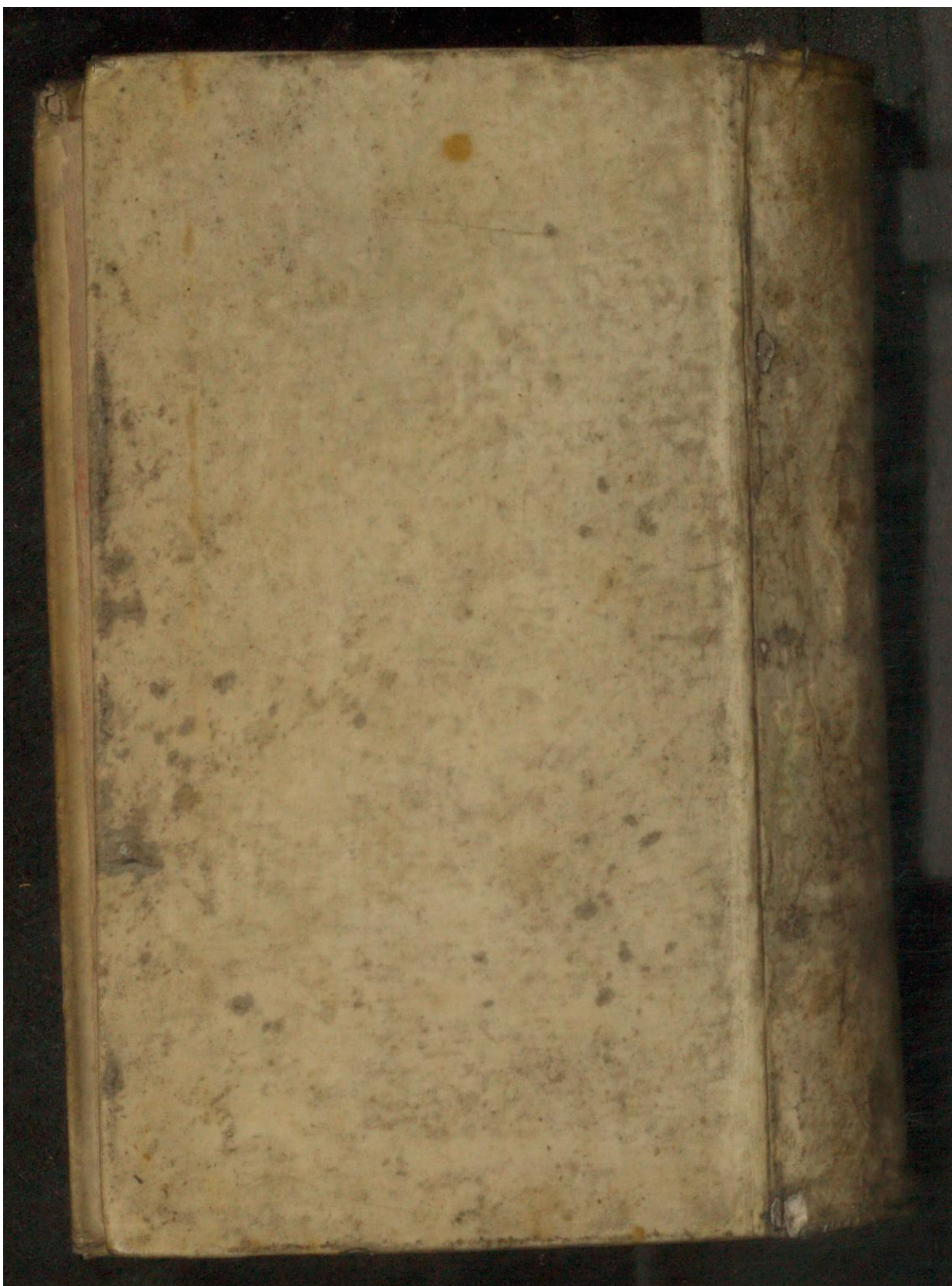

H M Ormerod

3 in 1 vol

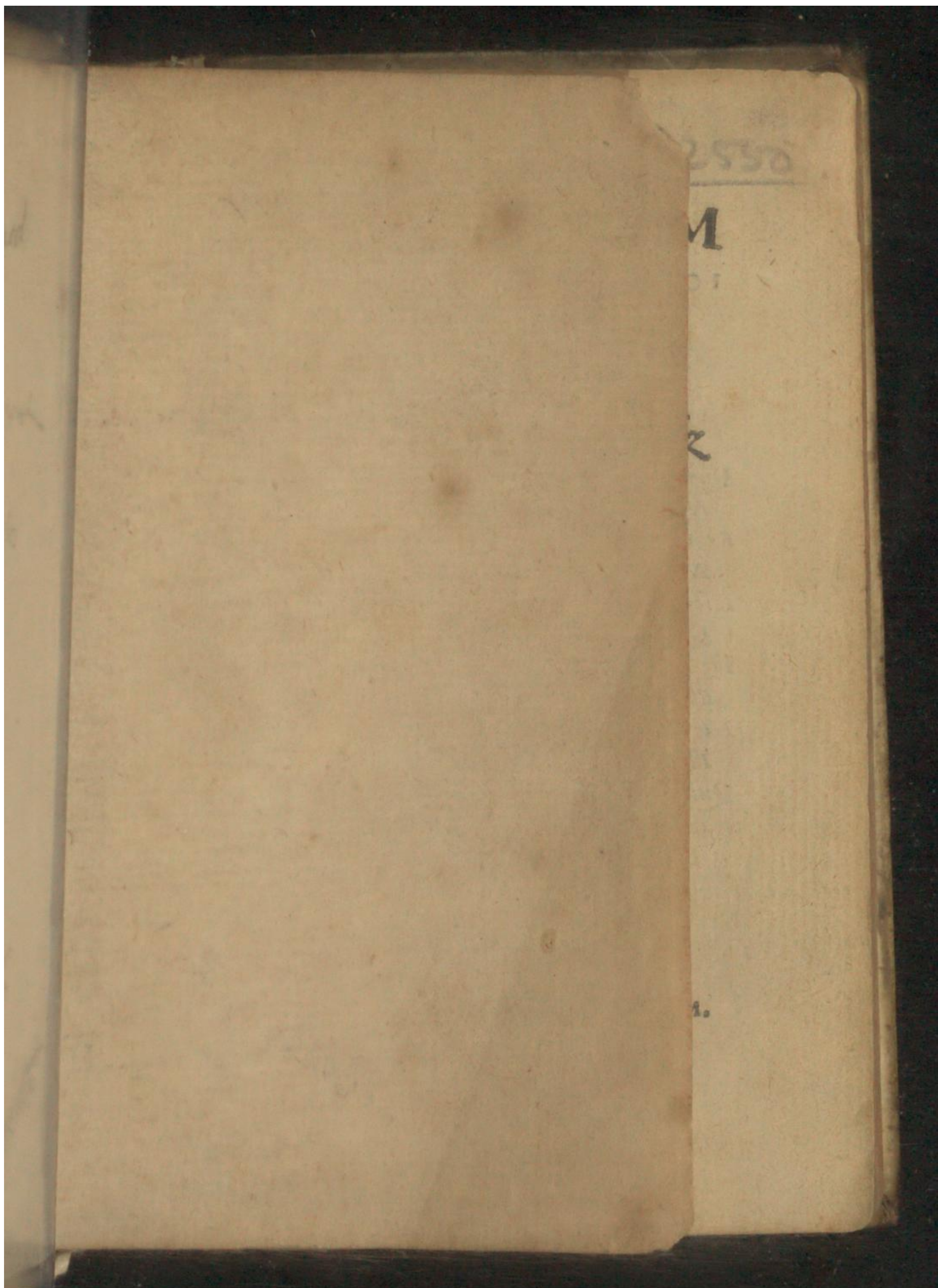
1276

Woodcuts

Aborti[illegible]

67

59 fo

DE

TVRCARVM MORIBVS EPITOME,

*

Bartholomæo Georgieuiz Peregrino autore.

LVGDVNI,
APVD IOAN. TORNAESIVM.
M. D. LVIII.

IOANNIS GOTTSCALCI BRABANTINI POETAE LAVREATI IN LAVDEM AVTORIS.

Quòd uarios hoīes, uarias quòd uiderit urbes,
Neritij nomen notaq; fama ducis.
Raptus at à Turcis in uincula Bartholomæus,
Neritio errauit per loca plura duce.
Hic Asianorū, atq; Arabū distractus in oras:
Quæ tulit, est testis dira πενίας comes.
Ille Ithacen inter iactatus & Ilion inter,
Clarior ingenio est factus Homere tuo.
Hic maris, & terræ discrimina maxima sensit:
Ille sed expertus sola pericla maris.
Quid multa? hic dign⁹ quē laudet Musa Maronis:
Mæonij uatis dignus & ore cani.

REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. D. Innocent. de Monte S.R.E. Diacono, Cardinali amplissimo, Bartholomęus Georgieuiz Peregrinus Hierosolymitanus Clientum deditiss. S. P. D.

AEVA *discordia, & Principum nostrorũ intestina bella hoc mihi Peregrino pepererũt,* INNOCENTI *præst. Vt omnibus bonis spoliatus, catenis vinctus, per aspera atq; lubrica Thraciæ, Asiæq; minoris loca, vt iumẽtum aliquod, oppidatim, vicatim, & plateatim venum ductus: ad grauissima, variaq; rustica negotia septies venundatus: ibiq; sub Turcica ac rustica*

stica ferula, & aspera disciplina, in fame & siti, in frigore & nuditate sub dio cubans, gregem ouium armentaq; pascere, agriculturam exercere, equos curare, militiæq; artem discere compulsus sim. Vnde capta fuga, glandibus, herbis agrestibus, earumq; radicibus amaris, modico sale conditis victitans, in solitudine arctico polo duce errans, inter voracissimas feras versatus sum. Hellesponticum mare, trabibus fune colligatis, trajcere conatus sum, tandem captus, ad herum reductus, manibus ac pedibus ligatus, in terram prostratus, fustibus duriter cæsus, posteà ad mangones atq; lanistas venum reiectus: ita vt tredecim annorum spatio, aduersæ fortunæ fluctibus agitatus, sub Imperio Turcarum multas miserias, calamitates, afflictiones, & persecutiones pro fide Sancta Catholica experiri, patiq; coactus sim.

Qui quum illa magis compendiosa via, hoc est per Thraciam, tantam tyrannidem, grauißimam seruitutem, & crudelißimam infidelium afflictionem effugere nequiuissem, alia via, videlicet antarcticũ polum versus, per Caramaniæ, ac Syriæ deserta & periculosißima loca fugiens,

Per varios casus, per tot discrimina rerum,

in terram sanctam, ad fratres Diui Francisci Hierosolymæ in monte Syon habitantes, perueni. Inde post cursum vnius anni, quasi à mortuis (Diuina voluntate) suscitatus, illiusq; voracissimi & insatiabilis draconis orco, & faucibus ereptus, eiusq; tormentis, & supplicijs liberatus, fratribus meis Christianis, illarum pœnarum certissimus nuntius veni: vt dignam suorum scelerum, atque errorum pœnitentiam facerent, ne & ipsi in eum

tormentorum, ac cruciatuum locum veniant: vt etiam intelligant, quo in odio esse debeant hi, qui Christianum gladium, nostrarum miseriarum futurum vindicem, iam ante tot secula, tam fidelium, quàm etiam infideliũ, prophetico ore prædictum, & ad illud Sathanæ regnum destruendum & demoliendum prædestinatum, ab hac sanctißima & diu desiderata expeditione, remorantur.

Quum igitur post terræ sanctæ peregrinationem, occidentaliũ quoq; partium loca visitando, illarum crudelitatum tragœdias, leuiter delineassem, necnõ alia quædam, quæ aut quotidiana conuersatione, & experientia longoq; vsu, in aula & militia Turcarum Imperatoris existens didiceram, vel quæ doctiores & sapiẽtiores eiusdem, legere, seu recitare audiueram, vel à senioribus (olim dicta aut lecta) ratioci

ratiocinari intellexeram, memoriæq́ commendaueram: singula breuiter, ac fideliter in diuersis locis, & diuersis temporibus conscripta, particulatim diuulgassem, & postea à me diuulgata, per doctos probosq́ viros in varia idiomata traducta, & publicata comperyssem, eaq́ necessaria, & quodammodo vtilia, & grata lectoribus perspexissem, omnia in vnum fasciculum collegi: nunc verò in meliorem formam redacta, tibiq́ optimo ac singulari studiosorum patrono dedicata, in hac celeberrima, omniumq́ nationum vtriusque status, & conditionis hominibus florentissima vrbe, typis elaborata, aduenis, ac peregrinis statui legenda communicare.

Tu igitur exemplo CHRISTI *Saluatoris (qui illius paupérculæ viduæ munusculum offerentis, tot Principum preciosis muneribus prætulit,*

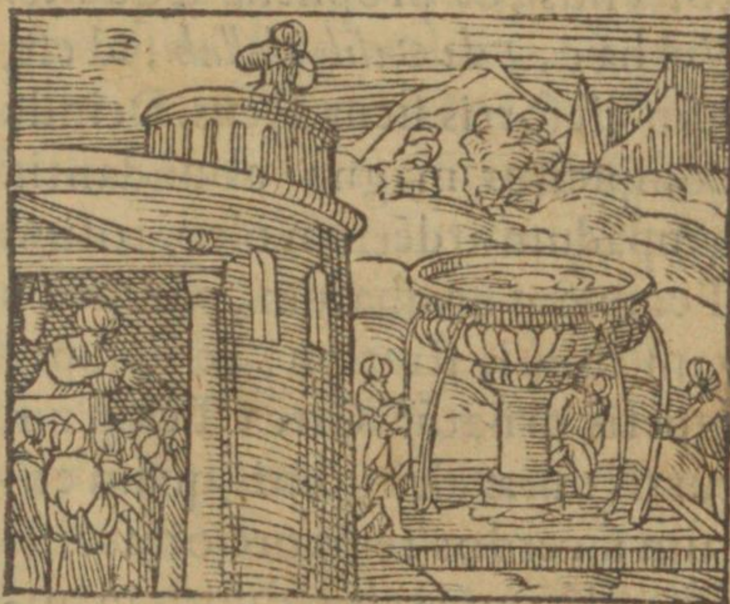
quæ sibi vnico quadrante immortalem hæreditatem comparauit) hoc exiguum munusculum afflicti peregrini, æqui boniq; consulere velis. Eumq; beatißimo Patri Iulio, Pont. Opt. Max. D. nostro gratiosißimo commendare digneris. Vale.

Romæ Idibus Septembris, M. D. LII.

DE TVRCARVM RITV ET CAERE-MONIIS CAPI-TVLVM.

Et primo loco de Templis, seu Meſchitis *eorum.*

HABENT Templa ſatis ampla, & ſumptuoſa, ipſorum lingua *Meſchit* appellata, in quibus nullas prorſus imagi-

nes vidi, pręter hæc verba inſcri-
pta, Arabica lingua videlicet, *La Illah Ilellah, Mehemmet, Ireſul, Allah, Tanre Bir Pegamber, Hach*, id eſt, non eſt Deus niſi vnus, Mehemmet autem propheta eius: Creator vnus, & prophetæ æquales. Vel hæc, *Fila Galib Ilellah*, id eſt, non eſt fortis ſicut Deus. Deinde conſpicitur magna abundantia lampadum ardẽtium oleo, totum Templum dealbatum, pauimentum ſtoreis ſtratum, ac deſuper tapetis ornatũ. Circa Templum turris miræ altitudinis, quam eorum ſacerdos tempore orationis aſcendẽs, voce alta, digitis in aures inſertis, hæc verba ter repetit *Allach Hechber*, id eſt, Deus verus vnus. Audito clamore cõueniunt in Templũ nobiles & otioſi, tantùm deuotioni aſtricti. Deinde

prædictus Sacerdos descendens orat cum illis, idq́; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicunq; verò veniunt ad orationē, debent abluere manus, pedes, & pudenda: postremò ter spargunt aquam super capita, recitando hæc verba, *Elhemdü Lillahi*, id est, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamētis *Patsmagh* dictis, eisq́; ante ianuam Templi relictis introeunt, alii nudis pedibus, alii habentes munda calciamenta *Mesth* vocata, quibus non palpant terram. Fœminæ nunquàm congrediuntur cùm viris, sed seorsùm certo in loco, prorsus abstruso, à virorum conspectu, & auditu: ipsæq́; rarius Templum frequentant, vt tempore *Bairam* paschatis, nonnunquam diebus Veneris, quæ *Gsumaagun*

eorum lingua vocatur, orantq; ab hora nona noctis vsque duodecimam, vtputa mediā noctem: atq; inter orandum corpus continuo agitatu, & vociferationibus mirè affligunt, vt sæpius viribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & si aliqua ab eo tempore se grauidam senserit, spiritus sancti gratia imprægnatam esse affirmat. Cumq; pariūt, ab ipsis nati *Nefes oglu*, id est, Animæ, vel Spiritus sancti filii appellantur. Ita mihi narratum est à pedissequis earum: nam nec ipse vidi, nec aliquis virorum huic spectaculo interesse potest. Virorum autē orationibus cum hero meo sæpe interfui, quibus mos hic est. Inter orandum pileos suos (qui *Tsalma* illorum lingua vocantur) non deponūt, sed summis digitis

attin

attingunt, quaſi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram ſæpè deoſculantur. Chriſtianũ eorum ſacris intereſſe nephariũ putant: credunt enim ab hominibus (vt ipſi aiunt) illotis, ſua templa contaminari, quippe Chriſtiani non vſurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi Sacerdos illorum ſuggeſtum aſcendit, ac ad duas circiter horas concionatur: peracto ſermone aſcẽdunt duo pueri, qui cantando ſuas preces pronuntiant. peracto eorum cantu, incipit Sacerdos cum toto populo ſubmiſſa voce cantare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud præter hæc verba, *La Illah Ilellah*, id eſt, non eſt niſi vnus Deus. ſic media ferè hora perſonat, ac mouetur. Huiuſmodi autem orationes, & cæremoniæ, vt cãtus, prædicat

dicat

dicatio, non fiunt ſingulis diebus, niſi tẽpore Quadrageſimali & die feſtiuo, vtputa die Iouis, ab hora nona noctis, vſq; duodecimam. Et ipſa dies Veneris, à quibuſdam religioſiſsimè colitur.

De Quadrageſima eorum.

HAbent etiam Quadrageſimam ſua lingua *Orutz* appellatam, ieiunantes vnum menſem, & vnam hebdomadam ſingulis annis, at non ſemper eundem, ſed ſi (videlicet hoc anno) ieiunauerint Ianuarium, ſequẽti Februarium, pergentes ſerie, ita vt duodecim annorum decurſu annum, & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Cùm ieiunant, toto die nihil guſtant, ne panẽ quidẽ, aut aquam. Deinde viſa ſtella, licet illis omnia

mand

manducare, præter ſuffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, *Murdar*, id eſt, cadauer ſiue immundum, & porcus *Domuz* vocatur. Quadrageſima peracta, Paſcha celebrant, eorum lingua *Bairam* vocatum, magna cum ſolennitate per triduum, oblinientes vngues manuum & pedum certo ceromate ab eis *Chna* appellato, quod vngues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt, hic color tenacíſsimè hæret, nec ablui, aut extergi poteſt: quamobrem niſi noui à radicibus vngues exierint, ſemper rutilantes apparent, ſed de manibus frequenti lotione poteſt deleri. Mulieres non ſolùm vngues, ſed & manus, atque pedes illo ceromate imbuunt.

De Circuncisione.

VTuntur circuncisione eorũ lingua *Tsuneth* dicta, non octaua die, more Iudæorum, sed quamprimùm natus septimũ aut octauum annũ exegerit, sermonis iam peritus: idq́; ipsis mysterium est, propter verba cõfessionis, quæ ante circuncisionem requiruntur, erecto pollice manus *Parmach* dicto, hæc videlicet, quæ suprà

ſuprà oſtendimus in templis deſcripta. Puer ob id non defertur in templum, ſed in domibus parentum circunciditur. Huic ſolennitati ſæpe interfui, quæ ita ſe habet. Primò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus ſatis delicata parãtur fercula, ex omni genere carnium, quo ipſis veſci licet, & paſsim (vt apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gallinam, & in illa ouum, quæ integrè aſſantur ad ſplendorem illius diei. Deinde inter epulas tẽpusq; cœnæ adducitur puer circuncidendus, cuius medicus illius artis glandem retegit, & replicatam pellem forpiculis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait ſe in proximum diem circunciſionẽ peracturum,

atque ita diſcedit: mox ſimulans, quaſi omiſſũ aliquid eſſet, quod ad præparationem attinet, ex improuiſo præpuciũ abſcindit, vulneri parum ſalis, & bombaſini appones: iam vocabitur *Muſulman*, id eſt, circuncíſus. Et die circuncíſionis nõ induntur illis nomina, ſed ipſo die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia ſunt: & primò Regũ, vt *Suleiman*, Solomon interpretatus. *Sultan Scelim*, id eſt, princeps pacis. *Murath begh*, id eſt, deſideratus dominator. *Mutſtafa* & ſimilia. Ducum, *Pirin*, *Hairadon*, *Hader*, *Ebrahim*. Dominorum humilioris cõditionis, quemadmodum ſunt *Spahalar*, *Sauſlar*, *Eminler*, *Behram*, *Memmi*, *Mehẽmet*, *Alli*, *Achmat*, *Tcielebi*, *Paiazith*, *Chatſun*, *Hutſcref*. Cæteris omnibus, *Mutſa*, *Ionuz*, *Schender*, *Perhat*, *Fer-*

ro.

ro. Captiuorum ac ſeruorum maiori ex parte *Seremeth*, quod nomen ſignificat audacem, atq; velocem. Poſtea continuato trium dierum conuiuio, circunciſus ducitur in balneum cum maxima pompa. Cùm redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt: alii veſtes ſericeas, alii ſcyphos argẽteos, alii pecunias, vel etiam equos. Mulieres quoq; induſia, ſudariola, & alia huiuſcemodi. Iuxta voluntatem & opes vnuſquiſq; conuiuarum donat. Fœminæ non patiuntur circunciſionem, ſed tantummodo iam dicta verba confitentes, *Muſulman* efficiuntur. Si autem ex Chriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo Mehemmeto circuncidi ſe patiatur, quod ſæpe contingit, propter grauiſsimum
 iugum,

iugum, & onus tributi, talis du=
citur per omnes vicos atque pla-
teas ciuitatis, ſummo cum hono-
re, & gaudio populi ſonantium
tympana: ipſi quoq; dantur mu-
nuſcula, poſtea immunis efficitur
à ſolutione tributi, *Haracs* eorum
lingua appellati: Et cupiditate
huius lucri, multi Græci, quos
Vrumlar, & Albani, quos *Ar-
nautlar* vocant, circunciduntur.
Si quis vi compulſus, vt puta qui
Muſulmanum feriret, vel vitupe-
rio afficeret, aut Mehemmetum
blaſphemaret (quod vidi Epiſco-
po cuidam Græcorum ſectæ, con
tigiſſe) circunciditur, illi nihil da-
tur: à tributi tamen ſolutione li-
ber erit, ſicut & cæteri *Muſul-
manlar*, id eſt, Circuncisi.

De

De ſacerdotibus eorum.

SAcerdotes verò, illorum lingua *Taliſmanlar* vocati, parum vel nihil differunt à laicis, nec etiam à proceribus cæremoniarum, (quales apud nos ſunt Epiſcopi) nec magna in ipſis doctrina requiritur: ſatis erit ſi Alcoranum, & Muſſaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſsimi habentur: quoniam non vulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mehemeto ſunt tradita, quòd nephas eſſe putant, ſi vulgari lingua interpretata deſcriberentur. Eliguntur iſti Pontifices à populo, ſtipendium autem à Rege pro labore accipiunt. Vxores habent, & habitum vt ſeculares. Si ſtipendium nō ſufficit

propter multitudinē liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur ſcholis, aut libros deſcribunt. Apud illos ſanè nullos vidi typographos, ſed chartam optimè parant. Alii alium quæſtum faciunt, vt ſartoris, ſutoris, & ſimilia.

De Monachis.

NOn deſunt illis Monachi *Deruiſlar* vocati, varii quidem, ac imprimis triplicis ordinationis. Primus ordo talis eſt, qui nihil proprii habentes, quaſi nudi incedunt, præter pudenda pellibus ouinis tecta: & tempore frigoris ad cooperiendum dorſum ſimiliter pelle vtuntur: latus, manus, pedes, & caput nullo prorſus tegunt veſtimento. Exigentes

eleemoſynam tam à Chriſtianis, quàm à Turcis *Alahici* petentes, quod ſignificat, propter Deum. Hi deuorata herba *Maſlach* vocata, in rabiem aguntur, adeò vt per pectus totum in tranſuerſum vulnus ducant, itidem per brachium vel nullo dolore diſsimulato, & fungum arborum incenſum capiti, pectori, manui ſuperpoſitum non remouent, donec in cineres reſoluatur. Aliud genus vidi, qui incedunt pertuſa verpa, ſiue mentula, & incluſo anulo æreo ponderis trium librarum, à coitu diſcluſi, ob ſeruandam caſtitatem. Tertium genus raro egreditur, ſed manent die noctuq; in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, ſine calciamentis, veſtimento, diſcoperto capite, nihil geſtantes præ-

ter vnam camiſiam, multis diebus ieiuni, orantes, vt Deus ipſis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

De Reuerentia, quam exhibent Machometi traditionibus.

TAntam reuerentiam Turcæ Machometi traditionibus & ſtatutis præſtant, vt non ſolùm Deum (quod noſtris plerunque accidere ſolet) non blaſphemant, imò ſchedam quomodocunque ſcriptam in terra iacentem ſi repererint, erectam, & ſæpius deoſculatam, in rimam aliquam parietis poſitã, obſtruunt: dicunt peccatũ eſſe, ſi literæ, quibus nomen Dei & lex Machometi deſcribuntur, pedibus conculcen

culcentur. Et nemo audet Christiano, vel alterius fidei ſeu religionis homini vendere Alcoranum, aut alia eorum ſcripta, ne abiecta palpentur pedibus, vel immundis manibus contrectentur: alioquin capitis pœna plecterẽtur. quare in hac re nobis profectò meliores dici poſſunt.

De Scholis ipſorum.

HAbent quoque loca ad inſtituẽdum *Ochumachgirleri* eorum lingua appellata, & ſuos Doctores quos *Hogſialar* vocant, tam maſculos, quàm fœminas, ſeparatim tamẽ inſtituunt, maſculi maſculos, & fœminæ fœminas, Aſtronomiam, Philoſophiã, Artem poëticam. Inter diſcendum clara voce clamãtes ad latus corpora mouent. Muſicam non no-

runt artificialem, ſed fingunt carmina ad præſcriptas regulas, quæ ita ſe habent. Quodlibet carmen vndecim debet complecti ſyllabas. Placuit itaq; exempli gratia hæc pauca inſerere.

CARMINA AB IPSIS *Bethler* dicta.

Birechen bes on eiledum derdumi
Iaràdàndan iſtemiſcem iardumì
Terch eiledum Zahmanumì gurdumì
Ne ileim ieniemeZum glunglumì.

Sunt enim carmina amatoria, Deæ ipſorum lingua *Aßich* vocatæ, id eſt, Deæ amoris, quorum interpretatio hæc eſt de verbo ad verbum.

1 *Birechen*, id eſt, ex vna. *bes*, id eſt, quinq;. *on*, id eſt, decem. *eiledum*, id eſt, feci. *derdumì*, id eſt, tribulatione mea.

Iaràdandan, id eſt, à creatore. *iſtemiſcem*, id eſt, poſtulaui. *iardumì*, id eſt, auxilium.

Terch eiledum, id eſt, neglexi. *Zahmanumì*, id eſt, patriæ meæ. *gurdumì*, id eſt, viſitationem.

Ne, id eſt, quid. *ileim*, id eſt, faciam. *ieniemezum*, id eſt, non poſſum vincere. *gunglumì*, id eſt, mentem meam.

De Matrimonij contractione.

MAtrimonium eorum lingua *Eulenmech* vocatum, tale eſt. Coeunt nuptiæ ſine iuramento, accipiũt planè indotatas, propemodum emere coguntur, contrario (quàm olim apud Romanos) more, vbi gener emi ſolebat, non nurus. Nil habet ſponſa in corpore cultus vel ornamenti, quod non cogatur à ſo-

ceris

ceris redimere. Diuortium apud illos faciunt improbi mores, vel infœcunditas: cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. Inter ſeruos emptos etiam matrimonium permittunt, ſed geniti ex illis vernæ fiunt.

De Peregrinatione illorum.

PEregrini, eorum lingua *Hagſilar* appellati, loca ab ipſis ſancta habita inuiſunt, videlicet *Mecham, Medinum*, vt noſtri Hieroſolymam: ibi aiũt Mehemmetum obiiſſe: ſed non minus quæſtus gratia quàm religionis & deuotionis. Ibi viſo calciamenio *Tſaroch* vocato, quod inauratum ſolummodò à teſtudine templi pendet, coemptis ſubtiliſsimis telis, *Chumas* dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et

cùm redierint, alii vectant deuotionis gratia aquam in vtribus plateatim, idq́; obuiis ſitientibus gratis offerunt: alii rem ſuam agunt, & ſi qui in itinere pereunt quocunque modo, etiam ſi non veniant *Mecham*, nihilominus in peregrinorũ numero habentur.

De Miraculis Machometi Mecheæ factis, & quæ modernis quoque temporibus aiunt eum facere.

NEſcio miraculáne vel miraculoſas nugas potius dicam, quæ ſunt ſcripta in eorum libro *Mehemmedine* dicto: aiunt enim, quod ſibi etiam perſuaſum habet, quòd cùm Mecha extrueretur, Deum per Machometi preces montibus iuſsiſſe, vt lapides ad ædificandum Mecham quiſq; adfer

adferret: cumq́; quiſq; montium decimam lapidum attuliſſet, & ex his Mecha extructa, & completa fuiſſet: quidam mons *Araphat dagh* dictus, quum cæteris, ex longinquioribus partibus venieñs tardior eſſet, & Mecham extructam vidiſſet, cognouiſſetq́; eius lapidibus opus nō eſſe, cœpit flere amarè. Quem quum Machomet flentē vidiſſet, cauſamq́; eius doloris intellexiſſet, dixit: Eſto bono animo, inquit, & noli triſtari, ſed depone in eo loco illi demonſtrato decimā tuam: & quiſquis ſuper eum lapidem non orauerit, illius peregrinatio inutilis, ingrataq́; fiet. Et percuſsit Machomet lapidem pede, & eduxit ex illo aquam ad potandum inutilem, impoſuitq́; illi nomen *Ab-Zemzem ſui*, id eſt, purificationis

aqua, ex qua omnes eorum peregrini in vasculo secum domum deferre solent: & dum quispiam eorum moritur, vestimenta, quibus cadauer ab eis inuolui debet, ea aqua aspergũtur in remissionem omnium scelerum eorũ.

Dicunt etiam, quòd nemo potest Mecham venire, quin aduentus eius Machometo sit cognitus qui postea custodibus (qui oẽs sunt eunuchi) per eum reuelatur: & si talis *Hagij*, id est, peregrinus raptor fuerit aut sceleratus, seu Christianus, vel alterius religionis homo, dicti custodes prohibent illi Mecham ingressum. Cæterùm cadauer eius ibi non est, vt quidam aiunt, sed forma imaginis in muro templi, persona Machometi impressa; illam deosculantur, & ita domum redeunt.

Talia

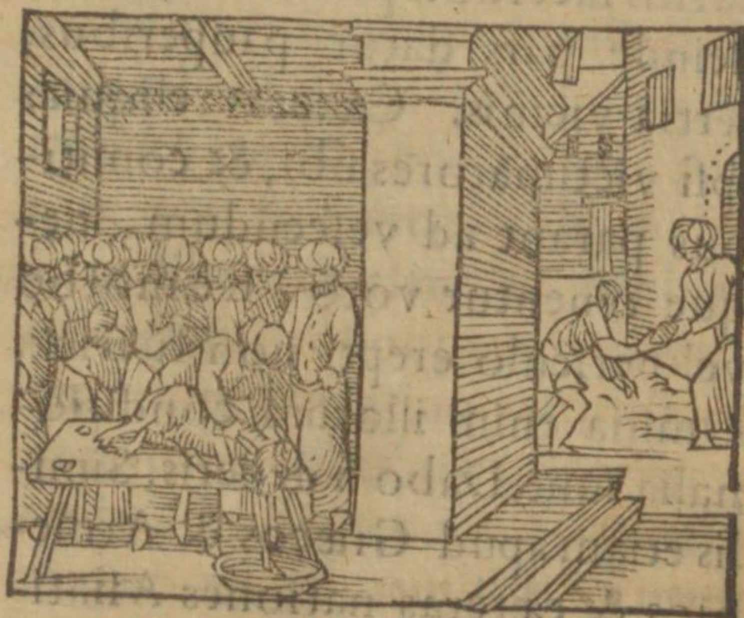
Talia enim ſibi mendacia loco miraculorũ illi infideles per Machometum habent perſuaſa : & multo magis ridiculoſa, quæ profectò pudet me hîc adferre. Velim tamen vt generoſus lector interrogaret aliquem Turcarum, ſi ita ſeſe res habeant : tunc affirmabit Peregrinum meram veritatem narrare.

De Eleemoſyna eorum.

HAbẽt xenodochia *Imareth* appellata, ex teſtamento Regum condita, vbi datur cibus pauperibus atque peregrinis, ſed alibi alius. Sunt qui dant oryzam *Pirinčls Tſorbà* dictum cum carnibus : alibi *Bogdai as*, qui fit ex tritico, pro obſonio : additur panis ſatis magnus : potus quem præbent, eſt aqua. Cæterùm pernoctandi

ctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur, ſed habẽt alium locum pernoctãdi publicũ *Charuatſanrie*, vbi gratis recipiuntur hoſpitio: non habent tamen lectos, ſed in fœno vel ſtramine ſub tecto dormiunt.

De victimis eorum.

IMmolant etiam victimas, ſed plerunq; votiuas, *Chorban* tam Turcica quàm Arabica linguis

vocatas:in morbo enim aut peri-
culo, ouem vel bouem pro cu-
iuſque opulentia in certis locis
ſe ſacrificaturos promittunt: vo-
ti deinde victima non comburi-
tur in holocauſtum, vt Iudæis
mos eſt, ſed mactato animali, cu-
tis, caput, pedes, & quarta pars
carnis ſacerdoti præbetur, altera
deinde pars datur pauperibus,
tertia vicinis. Cæteras reliquias
ipſi victimatores ſibi, & comiti-
bus parant ad veſcendum, ne-
que tenentur voto, ſi è morbo
vel periculo erepti non fuerint.
Omnia enim illorum conditio-
nalia ſunt, Dabo ſi dederis. Simi-
lis etiam apud Græcos & Arme-
nios, & cæteras nationes Aſiati-
cas Chriſtianæ religionis cultus
obſeruatur.

De

De legatis & testamentis.

SI quis ex Musulmanis moriens testamentum condere cõstituit, talia fermè legata fiunt, adhibitis amicis & vicinis. vt aut riuos deducere ex lõginquis partibus ante aliquod hospitale, aut templum, siue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus *Hairitsì*, id est, pietatis gratia, & *Gsianitsì*, id est, pro anima. Alii captiuos, & emptitios seruos legant liberos faciendos. Mulierculæ enim (vt hoc genus præ cæteris superstitiosum est) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Christianorum. Id putant magnò ad salutem suæ ipsarum animæ prodesse. Reges verò templa, hospitalia, extruenda constituunt, & alii si qui sunt potẽtes.

De Cæremonia defunctorum.

VBi quis moritur ex Musulmanlaris masculus, tũc masculi funus curant: si fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidissimis lineis induunt, postea efferunt extra vrbem in locum aliquem: nephas enim est in templis sepelire. Procedunt ceroferarii cum candelis Monachi illorum, subsequuntur sacerdotes cantillantes interim, donec ad sepulturæ locum perueniant. Quòd si pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religiosorum plateatim collectæ pecuniæ solent illis offerri.

De Aedificio Sepulcri Tulbe *dicto.*

COnditorio superædificatur (vtputa Regio) templũ: ipsi

enim

enim Reges in vrbe ſepeliuntur: Diuitum & pauperũ inſtar altaris in eam altitudinem, vt beſtiæ inſultare, aut locum conſpurcare non queant. Sæpius eò cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumento ſuperpoſito, panes, carnes, caſeum, oua, lac, nouendialis cœna, more Ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, & formicis. Dicunt enim æquè gratũ eſſe Deo, offerri eleemoſynam tam brutis egentibus quàm hominibus, cùm ob amorem Dei offertur. Multos vidi, qui auiculas recluſas, data pecunia valoris auiculæ, euolare iuſſerint: alios panẽ piſcibus in flumẽ proiicere amore Dei, dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem amplißimam à Deo conſecuturos.

DE MILITIA EORVM.

*

HAbent omnes vnum Regẽ, qui illorũ vocabulo *Huncher Othmãlardan Sahitſultan Suleiman*. Modernus ita appellatur ab eis, id eſt, Imperator ex Othomanis Sahì princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum viginti (vel circiter) trium annorum *Mutſtafa* vocatum, excellentem ſuos anteceſſores tyrannide, atque crudelitate, ſæpe inſidiãtem patri, vt ſi quo modo poſſet illum occidere, ob libidinem dominii. Habet Rex ſub ſe duos duces ſiue Satrapas *Tſangiach Begler* vocatos, Europæum & Aſiaticũ, quibus ſubſunt præ-

ſides minores *Timargilar* dicti, quorum imperiis parent milites ordinarii, qui ſi ceſſant dum ad expeditionem euocantur, ſuſpendio pœnas luunt. *Baſſalar*, qui interpretantur capita, plures ſunt: ii propter conſilium ſemper Regem comitantur. *Sulihtarlar* quoque, qui ſunt ſtipatores corporis illius, ſemper poſt tergum eius ſuccedere ſolent, vnà cum *Capugtſibegler*, id eſt, cubiculariis. *Iazigtſibegler*, id eſt, cancellariis. *Eminler*, id eſt, tributi exactoribus, videlicet puerorum, & pecuniarum. *Spahalar*, id eſt, leuis armaturæ militibus equeſtribus: multis *Vlachlaris*, id eſt, nuntiis: & aliis huiuſmodi continuè aulam ſequentibus.

De Conditione Procerum.

NVllus ex Satrapis poſsidet prouinciam aut ciuitatem aliquam iure hæreditario, quam poſt obitum liberis vel ſuis ſucceſſoribus poſsit relinquere ſine conſenſu ſui regis. Sed ſi aliquis Ducũ, vel Principum certas poſſeſsiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione: Initur ratio pretii, & redituum illarum poſſeſsionum. Cognoſcit & Turca, quot milites ali annuo illo cẽſu poſsint: tunc ſatrapa ille cogitur habere illum numerum militum ſemper promptũ ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: Nihilq; eum à belli comitatu poteſt excuſare, quàm ſola aduerſa valetudo. Et ſi quando Turcę placuerit eum priuare tali beneficio,

ficio, in eius est libertate: si autem non deponitur, suum est vsq; ad mortem. Post obitum, si successores defuncti pactum obseruare voluerint, admittuntur: sin secus, aliis prouidetur. Si aliquando aliquis istorum procerum cum rege loquitur, oculos humi defigit, nō audens illius vultum contueri.

De Bassis: quos Consiliarios, seu Cancellarios, aut potius Secretarios possumus intelligere.

Omnes Bassæ plerunq; fiunt eunuchi (prout mihi narratum est, cùm essem mancipium cuiusdā Constantinopolitani satrapæ) qui sunt cæteris eius proceribus, exceptis Sangiachis, potiores apud Turcam, & omnes ferè ex raptis Christianorū filiis

in eam dignitatem prouehuntur. Nullus tamen eorum, etiam ſi habeat filiam Turcæ in vxorem, vt Hruſtan baſſa habet, donatur caſtello, pago, ſeu villa, quod hæreditario iure poſsideat: ſed ſi in aliquã dignitatem effertur, illam vel ad mortem, vel donec Turcæ placet, habet.

De Obedientia, quam Turcæ ſuo Regi præſtare coguntur.

NEmo neque ex Ienitſeris vel Proceribus armatus, vel gladio accinctus, habet licentiam per ciuitatẽ incedere: niſi quum Turca venandi aut orandi gratia Palatium egreditur: & ſi qui ſunt cuſtodes ciuitatis aut officiales, baculos geſtant: qui vbi litigantes, vel alteri iniuriã ſeu calumniam inferẽtes reperiunt, fu-

ſtibus eos puniunt. Neque quiſpiam illi loquens, audet eius faciem intueri, ſed in terram procidens deoſculatis pedibus eius, fixis in terram oculis ſibi loquitur. Et dum Veredarios cum literis ſuis, ad aliquos rectores Prouinciarum mittit, quorum equi in itinere vbi defatigati, & veloci curſu laſsi fuerint, facultatem habet Veredarius quoſcunq; in via repererit, equis deiicere: qui ſi in itinere neminem offendit, ad Ciuitates, vel pagos diuertit, *Cadiã*, id eſt, iudicem aggreditur, qui, ſi illi equum non inuenerit, ante oſtium domus ſuæ ſuſpenditur, & hanc ob cauſam pauci equis, ſed aſinis vtuntur. Et quum talis nuntius ad eos, ad quos miſſus eſt, peruenerit, á quibus honorificè exceptus, literis eorũ Regis

magna cum humilitate acceptis, & deosculatis, mandatis eius mira celeritate exequutis, dimittitur. Nemo ibi princeps qui illi contradicat, nulla Prouincia vel Ciuitas (vt fit apud nos) quæ rebellet, nullus demum qui illum non timeat.

Quo pacto Turcæ Vires diminuuntur.

TVrcarũ Imperator ex æquo omnes Prouincias suis Proceribus, ea tamẽ cõditione distribuit, vt eius Prouinciæ reditibus miles cõtinuè, tam tempore pacis quàm belli alatur: nũquam vires occiso milite amittit, nisi amittat & Prouinciam. Exempli gratia, si Imperator Turcarum nunc habeat quadringentos milites, quorum centum Hunga-

riæ prouentibus ſuſtententur, ibi amiſſa Hungaria amittit centum milites: ſi verò nullã amittit Prouinciam, & totum amiſerit militem, nihil amiſit: quia in eorum loca, etiam ſi plures cupit, inueniri facilè poſſunt: nõ ſecus quàm apud nos beneficia Eccleſiaſtica, vel alia officia vacãtia, facilè poſſeſſorem inueniunt.

De Conditione Chazilariorum.

MIlites *Chazilar* vocati, ſtrenui, & iure militari miro modo exercitati, qui in primo congreſſu lanceas frangunt cum aduerſariis ſuis, nulla prorſus armatura, præterquàm clypeo, haſta, framea vtentes more noſtratum, vt puta lorica, galea: ſed fractis haſtis, euaginata framea, clypeo ſeſe defendentes, viriliter pugnant

gnant

gnant, ſemper capiti, manui aduerſariorum inſidiantes, aduerſarios totis viribus extinguere nitentes. Punctura autem gladii, hoſtem, vel equum ferire, nõ laudi, ſed ignominiæ ducitur apud eos. Hi omnem vitã, & ſalutẽ in protectione Fortunæ Deæ, ipſorum lingua *Naſſup*, ſiue *Ctſutarà* dicta, habẽtes, cuius apud omnes prouerbiũ iſtud celebratiſsimum eſt, *Iazilan Gelur Baßina*, quod ita poteſt interpretari lingua Latina: *Iazilan*, id eſt, ſcriptura: *Gelur*, id eſt, veniet: *Baßina*, id eſt, capiti: quaſi dicerent, quicquid die natiuitatis vniuſcuiuſuis Fortuna Dea capiti inſcripſit, id euitare impoſsibile erit, etiam ſi latitauerit in arce inexpugnabili. Horum enim geſta carmine in hiſtoriis deſcripta, ab omnibus recitantur,

tur, vt & cæteri eadem audacia (honoris & laudis ſtudio exciti) fortiter, & intrepidè hoſtem aggrediantur. Cæterùm pro qualibet victoria talium, ſtipendia duplicantur, ita quòd omnes prædicti equeſtres debent regem ſequi, inſtructi his armis, lãcea, framea, ſagittis, claua ferrea: alii habent clypeos, alii non, & ſemper accipiunt ſtipendium, tam tempore pacis, quàm belli.

De Ordine peditum.

PRimus ordo peditum eſt *Solachlarum*, id eſt, ſagittariorum. Tales vtuntur arcu, ſagittis, frameis: differunt pileis à Ienitſeris. Secundus ordo eſt Ienitſerorum: illi etiam habent arma ſimilia Tſolachlarum: pro arcu tamẽ & ſagittis harcabuſo vtuntur, &

vna ſecuri. Tales omnes collecti à Chriſtianis ibi de gentibus ſub tributo, vi abrepti circuncisi, in loco *Tſarai* dicto, educati, contra Chriſtianos pugnant ſtrenuiſsimè, & habent ſatis exigua ſtipendia victui: videlicet alius quatuor, alius quinq; vel ſex nūmos *Ahtſe* vocatos, qui ſexaginta Coronatum conficiunt: & hi ſub pœna vitæ non poſſunt equitare, niſi ægrotent. Reperiūtur etiam ex filiis Turcarum facti Ienitſeri quamplurimi. Tertius ordo peditum Azaplarum eſt, quorum finito bello finitur & ſtipēdium: & ſunt omnes filii Turcarum. Tales vtuntur longiori haſta, framea, pileos habent rubros, vel alterius coloris ex pāno, cum quatuor angulis corniculatis, *Tachia* dictis, & differunt à Ienitſeris &

Solach

Solachlaris veſtitu atq; armatura:tales perfodiunt hoſtiũ equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualahia ſectæ Græcorum, *Voinichlar* vocati: hi nihil aliud habent ſtipendii à Turca, quàm quòd immunes ſunt à tributi ſolutione, & decimis. Tales tenentur otioſos equos Regis Turcarum propriis ſumptibus alendo, curamq; illorum gerendo, ducere tempore belli.

De Tentoriis Regis Turcarum.

CVm Conſtantinopolim relinquẽs Turcarum Rex ad bellum proficiſcitur, duo vſurpans tentoria, cognomento *Satorlar*, cùm hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam mãſionem figitur, vt ibi poſtero die recipiatur. Magnitudo taber-

naculi tanta eſt, vt procul viſentibus vrbs videatur: in proximo caſtrametantur Principes, & ambiunt Regis ſui tabernaculum: deinde equites, qui vel ſinguli, vel terni tentoriũ habent. Etiam pedites habent propria tabernacula: id enim ex diſciplina habẽt, ne quis ſub dio cubet. Ituro exercitui ſtratores viam faciũt, hinc inde collocãtes aceruos lapidum, vel ſtrues lignorum, ad indicium viæ, adeò vt ne in tenebris quidem facilè erretur. Mouẽt ſe media nocte, & vſque meridiem ſequentis diei in agmine ſunt. Inter equitandum Rex in medio duorum Baſſalarum cum illo colloquentes incedunt, quos præcedunt aliquot Ienitſerorum ordinis milites in equis, ferentes candelas ardentes: & hoc fit tempore

noctis obſcuro. Deinde *Tſauſlar*, id eſt, Capitanei, clauas habentes ferreas, vndique cuſpidatas, pellunt homines à conſpectu Regis, ad iactum, vel curſum ſagittæ. Ibi *Sulihtarlarum*, id eſt, ſtipatorum copia, inter quos currus cinædis pleni, in vſum Turcæ, & Procerum. Subſequũtur & præcedunt iam dicti Duces cum maximo milite equitum, & peditum, & diuerſæ conditionis hominum, alii habentes ſtipendia, alii quæſtus gratia & lucri, maſculi tantùm, nullas ſecum ducentes mulieres.

De Vectura animalium.

DEinde ſequitur multitudo Camelorũ, mulorũ, equorum (interdum ſolent & Elephantes eorum lingua *Phil* dictos, deducere) portantes victualia, ten-

toria, & ſimilia militi neceſſaria.
Et vbi figitur tentorium Turcæ,
ibi iam ſingula ſuo ordine tan-
quam in vrbe parari debent. Ibi
locus Sartorum, Piſtorum, Ma-
cellariorũ: alii parant epulas car-
nium omnium generum, qui ſi
non potuerint habere carnes re-
centes, tunc exponunt ea quæ ab
animalibus vehuntur, videlicet,
panes bis coctos, carnes ſiccas,
Paſtarma dictas, caſeum, lac coa-
gulatum. Sunt enim patientiſſi-
mi famis, ſitis, frigoris. Rarò ho-
ſpitantur in vrbibus, ſed in agris
ſub tentoriis, circa fœnilia & ri-
uos, maiorem gerentes curã ani
malium, quàm ſui ipſorum, paruo
& ſatis vili cibo contenti, videli-
cet, dicto lacte coagulato aqua
temperato, & immiſſo pane, vel
recenti, vel bis cocto, ſerui pari-
terq;

terq́; domini. Ibi ſilentium tempore noctis magnum, adeò vt captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: ſed cùm vadunt cubitum, & cùm ſurgunt ad proficiſcendum, omnes alta voce clamant hæc verba, ter repetentes, *Allah Allah Allahu*, id eſt, O Deus, ter repetitum.

De Iuſtitia quæ exercetur in bello.

TAnta ſeueritas diſciplinæ fit in bello, vt nemo militũ auſit aliquid iniuſtè rapere, alioquin ſine miſericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarii cuſtodes, ſiue defenſores earum rerum, quæ in via occurrunt militi, vt pueros octo vel decem annorum portãtes vena-

les panes, oua, fructus, auenam, & similia. Tenentur quoq; defendere dicti præfecti hortos fructuũ circa viam sitos, adeò vt nec ipsi audeant vnum pomum, vel huiusmodi simile, sine licentia possidentis carpere: alioquin & tales capitis pœnã luerent. Cùm essem in exercitu Turcæ in expeditione contra Persas, vidi Tspahiam vnà cum equo, & ministro decollari, quòd solutus equus arua cuiusdam ingressus fuerat.

De Festo celebrando ob uictoriam Turcæ.

CVm renuntiatum fuerit de victoria, in omnẽ lætitiam sese effundunt ciuitates. Noctu autem sub primam facem, auspicantur triumphalem istam festiuitatem, funalia, cereæ tedæ, faces,

ces, vbiq; diſponuntur:ſtragulis, aulæis, veſtibus holoſericis ædes velantur, & via qua intraturus eſt Imperator Turcarũ. Triumphum autem verũ reportat Conſtantinopolim, vbi continuè reſidet, ſi non agit bellum in aliquas regiones. Legibus tamen tenetur tribus annis elapſis ipſemet ſuſcipere expeditionem in regiones Chriſtianorum, pro amplificatione regni, vel defenſione.

De Venatione eorum.

NVlla natio ſub ſole tantum gaudet venatione, quantum Turcica. Penetrant enim inſequẽdo feras loca aſpera & mõtuoſa in equis, capientes diuerſa animalia: & ſi animal extinctum à canibus ſuffocatum fuerit, illo non veſcuntur neque ipſi, ſed nec

Chriſtiani inhabitantes illas regiones. Et ſi caſu occidunt aprũ, dant illum Chriſtianis illarum regionum, quia Muſulmanis prohibitum eſt veſci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET AGRICOLIS.

RVſtici per ſeruos ſuos agros colunt, qui decimam depẽdunt ſuo Imperatori. Opifices verò artibus mechanicis ſe ſuſtinent. Qui otiũ colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoque ſtrenuè exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam vocant, Arabiam, Aegyptum peragrant, ad Venetos ſeſe deferunt.

Baln

Balnea in ſingulis ciuitatibus habent, vbi ſolenni more, bis, vel ter ſe lauant. Si reddunt vrinam, mutonem, ſiue mentulam lauant. Si ventrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus. quos ſequuntur ſerui, vas aquæ plenum geſtantes, maſculum maſculus, & fœminam ancilla. Et cùm exeunt lauatum, mulieres vngunt ſe quodā genere vnguenti, quod poſt mediam horam pilos cadere facit. Viri ipſimet radunt mutones, nec quouis modo ſinunt creſcere pilos, ſed ſingulis menſibus bis vel ter ita faciunt, tam maſculi quàm fœminæ: & maximè cùm tēpla frequentant, alioquin ignibus (vt violatores ſacri loci) traderentur. Habent etiam diuerſos artifices, vt ſartores, ſutores, auri, argenti, & omnis generis metalli

fabros, ſimiliter carpentarios, pictores, lapicidas, ſed nõ tam ſubtilis & præſtantis ingenii, vt in iſtis partibus noſtris.

De Iuſtitia apud Ciues.

IVdicem omnes habent eundem, tam Chriſtiani, quàm Turcæ: ex Muſulmanis tamen vnũ electum, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur. Si quis occidit, ipſe quoq; mortẽ ſubire debet. Si quis furatur, aut violenter rapiat, ſuſpenditur: vt contigit Ienitſero cuidam, qui mulierculæ cuiuſdam portantis in foculæ venale lac ebiberat, non ſolruum pretiũ, cùm accuſatus coram Iudice negaret factum, pedibus ſurſum ſuſpenſus, chordaq; per mediũ ligatus, lac ſtatim euomuit, atq; ilicò iudicio ſtrangulatus.

latus. Hoc me præſente in Damaſco contigit, cùm ex Armenia Hieroſolymam proficiſcerer. Si aliquis adulterium commiſerit, maſculus in carcerem coniectus, poſt aliquot menſes pecunia redimitur: & mulier videlicet adulterata, ſuper aſinam vicatim & plateatim ducitur, flagris cæditur denudata, & lapidatur, viſcera bouis in collo habens.

De Agricultura.

TAm Chriſtiani, quàm Muſulmani, agros, vineas, & paſcua colunt, habentes frumentum ſimile noſtrarum regionum, tritici, milii, hordei, auenæ, ſiliginis, fabarum, & omnium generum legumina: inſuper oryzam in abundantia, lini, bombacis, plus quàm hæ regiones. Vineta quoq; vtraq;

vtraq; gens poſsidet, fructu eius variè vtentes. Chriſtiani vinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua *Pecmez* vocatum : vuas paſſas quaſdam ita medicantur, vt ſemper & viſu, & guſtu recentes appareāt, has *Vzum Turßi* vocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, ſuo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, mala punica, nuces caſtaneæ, ficus, cераſa, poma narranza, & alia id genus vili pretio, ſed nō in omni regno. Sunt etiā loca, vt paſsim in Cappadocia & Armenia minori, vbi nihil horū (propter validū frigus) poſsūt habere.

De Diuerſitate animalium.

HAbēt opiliones *Sobanlar* appellatos: hi ſemper in ſolitud

tudine degunt, & ad pabulũ singulis ferè mensibus sedes mutant, nullas prorsus domos, vel possessiones præter tentoria, & greges armentorum poßidentes, sed pascunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hœdos: conficiunt caseum, butyrum: tondent lanam, inde faciunt penulas *Ghepenech* appellatas, tapetia: ea vendunt, & inde emunt frumentum ad victum suæ familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas Regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Insuper Christiani sub tributo viuentes, coguntur dare tributum, videlicet, de quolibet masculo vnum coronatum: &, quod est crudelißimum, etiã filios omnes vxores non habentes, vi abripiunt, singulis quinq; annis perlustrantes domos eorum.

De Aedificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia: pleræq; latericio opere constant, duplici ex materia: ſunt enim lateres, alii fornacibus, alii ſole excocti. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: ſed in Natolia tecta plana ſunt in modũ tabulati, ſine vllo faſtigio. Sciphones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per cylindrum deuoluitur.

De Veſtimentis eorum.

CVltus illis ex materia lanæ, lini, & ſerici, ſatis magnificus. Veſte *Chautan* vocata, vtuntur ſtricta, lacinioſa, & vſq; ad talos prolixa: brachas noſtras deteſtãtur, vt nimium pudenda ex-

prim

primentes. Indusia *Gumlech* dicta, sudariola violaceo colore tingunt. Caput illis aggestu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus *Tulbent* siue *Salma* eorum lingua vocatur. Mulieres diuitum velata facie incedunt, nunquam alienis viris vultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta *Babucs* vel *Csisme* dicta, tam virorum quàm mulierum, in solo suppactum habent, vt diutius illis vti posint.

De Cibarijs illorum.

VTuntur & ipsi quoq; non pesimo pane *Echmech* dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates: sed illi spargũt quoddam genus seminis *Sussam* vocatum, super recentem panem,

poſtea coquitur, quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus, quo nuſquam vtuntur noſtri, prẹterquã in Hiſpania paſsim in quibuſdã locis, videlicet in regno Granatæ, & circa Ciuiliam. In eduliis illis multiplex ars, & varia conditura: cibus verò maximè ſolennis eſt, puls ex oryza, ita addenſata, vt partes inde manibus decerpantur. Piſcium mira abſtinentia. Carnibus omnibus vtũtur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpitiis deſignatæ, aut publica diuerſoria, quẽadmodũ apud noſtrates, tamẽ in plateis diuerſa venduntur cibaria, & alia huiuſmodi ad victum neceſſaria.

De Potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex ſuccaro, ab illis *Secher* vocato,

cato,aut melle diluto aqua: *Tſerbeth* appellatur is potus. Secũdus ex vuis paſsis detractis acinis in aqua decoctis: additur deinde aqua roſacea, & aliquantulum veri mellis, & hic potus *Hoſſaph* vocatur, & venditur vbiq; locorum in Turcia: eſt enim dulcis, & inflat ventrem. Tertius fit ex illo defruto *Pechmez* appellato, quod ex muſto factum, ſpeciem mellis præ ſe fert guſtu & viſu: diluitur enim aqua, & datur ſeruis ad bibendum.

De Modo ſedendi, & comedendi.

CVm mãducandum eſt, ſubiiciunt ſtoreas *Hactſer* vocatas, deinde inſternunt tapetia, aut puluinaria. Alii in nuda humo diſcumbunt. Menſa illorum

Tsophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, vt marsupium. Non asident nostrorum more, nec discumbunt veterum ritu, vt cubito innitantur, sed decussatim pedibus inter se complicatis, more sartorum. Antequàm cibum sumant, oratio præmittitur. Raptim comedũt, & magno silentio: interim omnes vxores in abdito tenent. Serui verò post duodecimum annum, non permittuntur domum, vbi mulieres sunt, ingredi, sed infra duodecimum annum pueri ingredientes, & egredientes deferunt maioribus necessaria, qui in alia domo segregati procul habitant. Captiuę verò non habent licentiam egrediendi foras, nisi cum mulieribus Turcarum, cùm vadunt in balnea lauatum, vel aliò extra vrbem

bem recreationis causa in hortos & vineas (quod sæpe facere solent) sed semper in domibus latitantes operantur, nec permittitur illis cum captiuis seruis conuersari, prout suo loco, videlicet in sequenti capitulo de Afflictione captiuorum, legentes latius intelligere poterunt.

*

SALVTATIO Turcarum, Perſarum, & Arabum, hæc eſt.

Sellam *aliech* *Tſultanum.*
Pax tibi Princeps.
Sellam *aliech* *Baba.*
Pax tibi Pater.
Sellam aliech Ana. Pax tibi Mater, &c. Ita & alios ſeriatim ſecundum dignitatem perſonæ ſalutare licebit.

RESPONSIO eorum.

Alechmi *sellam* *Rahmatullah.*
Et tibi quoq; pacem donet miſericors Deus.
Berechyat *tſeudigum.*
Benedictionem amice mi.

DIALOGVS INterrogationum, & reſponſionum Turcæ cum Chriſtiano. Et primò Turca ad Chriſtianum, hoc modo:

Handa gidertſen bre Giaur?
Quò vadis ô Chriſtiane?

RESPONSIO Chriſtiani.

Stambola giderum Tſultanum.
Conſtantinopolim verſus pergo Princeps.

TVRCA.

Ne iſſum var bu memleketten?
Quid negotii habes in his regionibus?

CHRISTIANVS.

BeZergenlik ederum, Affendi,
Mercaturam exerceo, Domine, vel, *Maslahatom var anadolda.*
Mihi negotium eſt in Aſia.

TVRCA.

Ne habar ſcizum gilerden?
Quid noui fertur in veſtris partibus?

CHRISTIANVS.

Hits neſte bilmezom tſaa dimege.
Neſcio quid noui ſcire cupis, vt dicam tibi.

TVRCA.

Gioldaſſum varmi tſenumle?
Eſt'ne tibi comes?

CHRISTIANVS.

Ioch, Ialanuz gheldum.
Non, ſed ſolus veni.

TVRCA.

Benumle gelutmiſun?
Mecum placet'ne venire?

CHRISTIANVS.

Irachmider tſenum iataghom?
Eſt'ne procul tuum hoſpitium?

TVRCA.

Iachender bundan gustereim tsaa.
Prope eſt, hinc oſtendam tibi.

CHRISTIANVS.

Gel ghusteriuere Allaha tſeuertſon.
Veni oſtende, ſi Deum amas.

TVRCA.

Kalch iochari tur bonda.
Erige te ſurſum, ſta hîc.

CHRISTIANVS.

Hanghi daraftan der bilmezum.
In qua parte eſt, neſcio.

TVRCA.

Tſag eline bacha ghun doghutſine.
Ad dexterã reſpice ad orientem.

CHRISTIANVS.

Bir buch evv atſarghibi
Vna alta domus tãquam caſtellũ
gurunur omider?
apparet, illúdne eſt?

TVRCA.

Gercsekson oder, iaken deghilmi?
Verus es, illud est, ꝓpè nónne est?

VALEDICTIO.

CHRISTIANVS.

Alaha tsmarladoch tseni.
Deo commendo te.
Ben oraa gitmezom.
Ego illac non ibo.

TVRCA.

Bre neden korkartsõ? nitcie gelmetsõ?
He quem times? quare nõ venis?

CHRISTIANVS.

Benum iolum oraa deghelder.
Meum iter illac non est.

TVRCA.

Vargeth tsagloga eier ghelmeson.
I bonis auibus, si non vis venire.

CHRISTIANVS.

Gegſien hair oltſon.
Nox fauſta tibi ſit.

TVRCA.

Aghbate hair oltſon.
Et tibi fœlicior.
Ben kurtuldom tſoch ſuccur Allaha.
Ego liberatus ſum, ſumma laus Deo.

Hæc pauca Turcicæ linguæ vocabula tibi non neceſsitatis, ſed delectationis gratia, generoſe lector, adiunxi: vt ſcias quàm ſint craſſa atque barbara. Faxit Deus Opt. Max. vt illis noſtra magis, quàm nobis eorũ ſint neceſſaria.

Vale.

IOAN. GOT. CHRISTIANO LECTORI.

*

Afflictũ à Turcis uis Christũ noſcere Lector?
Membra libro hoc Christi dilaniata leges.
Christiadũ ut manib⁹ manicas, funesq; lacertis,
Et collo iniiciat uincula Turca ferox:
Vt pecudis ritu hos uendat, (ſi fortè quis æger
Occidat, ille feris obuia præda iacet).
Vt profugi trabibus nantes mergantur in undis
Paßim: bis captos ut mala dira premant:
Fiat & ut Christi myſtes agitator aſelli,
Lignum uendat, oues paſcat, aretq; ſolum:
Vt Mahumetæo iuuenesq;, ſenesq; tyranno
Annua dependant lege tributa pari:
Vt doleat mater coram ſua pignora cernens
Seruitio abduci, Rex Solymanne, tuo.
Denique tormenta inuenies hoc ſcripta libello
Horrida, Christiadum quæ pia turba luat.

DE

DE AFFLICTIONE TAM CAPTIVORVM, quàm ſub tributo viuentium Chriſtianorum. CAP. II.

Quomodo Chriſtiani in bello à Turcis capti diſtrahuntur.

VSCIPIENTI Turcarum Imperatori aduerſus Chriſtianos expeditionē, inter reliquos mercatores ſemper comes eſt ingens turba mangonum, & laniſtarum, camelis inſidētium. Hi in ſpem mancipiorum longiſsimas catenas ſecum deferunt, in quibus facilè quinquageni aut ſexageni

geni per ſeriem colligātur. Iidem quoſcunq; non abſumit hoſtilis gladius, à prædatoribus emunt, quod illis ea lege permiſſum eſt, ſi principi decimas mancipiorum præſtent: reliquos ipſis vel in ſuum vſum, vel ad nundinationē detinere fas eſt, nec vlla apud illos vberior aut frequētior mercatura, vt & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo vitio emptas, & in quibus euictio timeri non debuit, res mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator ſuos captiuos deſtinet.

SEnes & vtriuſq; ſexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtigit, ita diſcernit, vt grandiorem ætatem ad agricultu ram vendat, qui tamen rariſsimè capiun-

capiuntur:rarò enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum vẽdibiles fecit. Puellas verò & iuuenes ad certum locum relegant, qui ipſorũ lingua *Sarai* vocatur, vt ibi certis artibus inſtruantur, quò illis in poſterum commodius vtantur. ac primùm id agitur, vt abnegata Chriſtiana fide, circuncidantur. Iamq; eorum cæremoniis initiati, diligenter penſitatis per Phyſiognomiã liniamentis corporis, pro cuiuſq; indole, vel ad leges eius gentis diſcendas, vel ad militiam deſtinantur, ſi maior vis corporis quàm ingenii appareat: danturq; in ſtipendium quotidianum duo vel tres *Aheſe* nummi, quos *Aſpras* vocant, qui ſexaginta, faciunt vnum coronatũ: id ad cibarium & veſtiarium ſufficere arbitrantur,

tur, donec in expeditionem ſit abeundum. Rudimentis militiæ, ita imbuũtur: primùm pro teneritudine virium datur leuior arcus, mox creſcente robore & peritia, grandior ac grauior, donec bello ſit idoneus. Adeſt magiſter ſeueriſsimus exactor quotidiani exercitii: quotieſcunq; à ſcopis errant, toties flagris cæduntur: atq; iſti aſcribuntur ordini *Solaclarorum*, id eſt, ſagittariorũ. Alii in hoc erudiuntur, vt Ienitſeris cooptentur. Iſti quoq; ſuos præceptores habẽt, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt: bini inter ſe baculis decertant. Reliqui proh nefas, in quibus maior gratia formæ, ita abſcinduntur, vt nihil virile in toto corpore appareat, grauiſsimo cũ diſcrimine vitæ: quòd ſi euadant, non
in al

in aliud ſunt incolumes quàm in obſequium ſceleratiſsimæ libidinis: mox ſeneſcente pulchritudine, ad officia eunuchorum, vt matronas ſeruent, deputantur, aut cuſtodiendis equis & mulis, aut culinæ miniſteriis addicuntur.

Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

QVæ luculentæ pulchritudinis ſunt, eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pediſſequarum, inter quę adeò ſunt nonnulla fœda miniſteria, vt honeſtè dici nõ queant: coguntur enim illas ſequi cum vaſculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, vt textrinæ, mancipantur. Nullis ex

omnibus liberum eſt vel Chriſtianā fidem reſeruare, aut ſpem libertatis, quàm diu viuit, concipere.

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipijs agant.

HActenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati iſti, cùm primū nouitios adepti ſunt, omnibus minis, promiſsis, blanditiis agunt,

agunt, vt recens mancipium circuncisionem admittat: id vbi fecerit, humanius aliquãto tractatur: cæterùm spes redeundi in patriam planè abscissa est: conanti enim id pœna incendii destinata est. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad ministeria castrensia assumũtur: libertas tum demum competit, vbi vel ipse annis inutilis potius reiicitur à domino, quàm dimittitur: vel vbi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permissa sunt, sed liberi eorum pro arbitrio Domini distrahuntur: quæ res sapiẽtiores à nuptiis abhorrere facit. Alios qui circũcisionem repudiant, immaniter tractant: quam miseriam per tredecim annos expertus sum, nec

vllis verbis cõsequi possum, quid sit calamitatis in hoc genere vitę.

Quomodo agitur cum Christianis artium Mechanicarum ignaris.

DVrissima illorum sors est, qui artes mechanicas non didicere: eæ enim solæ ibi in honore ac pretio sunt: quamobrem literati, sacerdotes, nobiles homines, qui in otio vitam degerunt, vbi in horum manus venere, omniũ miserrimè habentur. Mango enim in illos, vtpote vix vendibiles, nullos sumptus facere sustinet. Hi pedibus capitibusq; intectis, ac plerunque maiore parte corporis nudi inambulant: nullus enim nouus cultus detritis veteribus vestimentis succedit. Per niues, per saxa, æstates & hyemes

detrah

detrahuntur, nec finis donec vel moriãtur, vel ſtultum dominum, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum eſt iudicatio. Cæterùm nemo omnium tam eſt fœlix, cuiuſcunq; vel conditionis, vel ætatis, vel artis, vel formæ, vt eum in itinere ægrotantem apud hoſpitem deponat. Primùm cogitur flagris ire. Id ſi non poteſt, iumento imponitur: ibidemq́; ſi ſedere nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm ſarcina aliqua, aut mãtica. Morientem detractis veſtibus, in proximam foueam aut vallem canibus & vulturibus abiiciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

NOn ſolùm perpetuæ catenę concaptiuos includunt, ſed

manibus quoq; in itinere manicas addunt: paſſus vnus inter ſingulos interſtitii eſt, ne ſe mutuò conculcent: id ideò faciunt, ne à mãcipiis lapidentur. Quum enim ſinguli mangones ingentem numerum ducant, adeòvt decẽ ſæpe quingentos homines concatenatos habeant, vim metuunt tantæ multitudinis, ſi ad iactum liberas manus haberent. Cæterùm vbi nocti concedendũ, vinculis quoque pedes onerant, eosq; ſupinos omni iniuriæ aëris exponũt. Mulieribus verò humanior conditio eſt: quæ valent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis vectãtur: quæ adeò infirmæ ſunt, vt iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanquam anſeres geſtantur. Nox illis triſtior eſt: aut enim munitis locis includuntur,

duntur, aut mangonũ impuram libidinem pati coguntur. Auditurq́; ingẽs ploratus per tenebras adulescentium vtriusque sexus vim patientium, nec sexennis aut septennis ætas miseros à tali fœditate defendit, adeò scelerata gens & contra naturam & ante naturam libidine sæuit.

Quomodo Venalitij tractentur.

VBi dies illuxit, in forum venales, tanquã greges ouiũ,

aut caprarum producũtur. Conueniũt mercatores, ſtatuitur pretium. Si placet mancipium, detractis veſtibus futuri domini oculis exponitur, inſpiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, nunquid vitii in iuncturis aut articulis reſideat. Si diſplicet, reiicitur ad mangonem, toties id paſſurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: ſi placet, abducitur ad grauem ſeruitutem, vt vel arator, vel paſtor ſit, ne duriora commemorem. Multa ſunt ibi inaudita exempla miſeriæ. Cęterùm homines iugo copulatos aratrum ducere nonnunquam vidi. Ancillæ arctiſsimæ habentur in perpetuis laboribus, & extra conſpectum virorum, & ne cum cõſeruis quidem illis vlla confabulatio permittitur. Si quis cum vxore &

liberis

liberis captus fuerit, hunc libentiſsimè magnates emunt, & villis præficitur, vt curā vel aruorum, vel vinetorū, vel paſcuorū agat: nati ex illis, vernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide perſeuerauerint, ſtatuitur certū tempus ſeruiendi, quo elapſo liberi fiunt: filii tamen eorum niſi redimantur, in ſeruitute manent, pro domini arbitrio, vel in iiſdem ſedibus manſuri, vel aliò transferendi: nulli enim ibi ſunt aſcriptitii glebæ, quibus certa ſit ſedes ſeruitutis. Si cupiunt poſt adeptam libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verùm illis qui noſtram religionem abiurarunt, nec certum tempus eſt ſeruiendi, nec vllum ius in patriam redeundi, ſpes libertatis ſolummodò pendet à domini ar-

bitrio: vbi tamen libertatem nacti fuerint, ſoluũt decimas vt cæteri Turcæ: à reliquis tamen oneribus, quibus Chriſtiani premuntur, immunes ſunt.

De Illis captiuis, quos paſtores faciunt.

DVra vita agricolarum: durius tamẽ agunt qui ad paſtoritias curas emuntur. Viuendum illis in ſolitudine, perpetuò noctes & dies ſub dio agendum: dominus cum vxore ſolus in tentorio verſatur, & præter tuendi gregis officia, penulas & tapetia ſuccisiuis horis facere coguntur. Singulis mẽſibus paſcua mutant, de montibus in montes ſe transferentes. Qui humaniores ſunt, dant aliquã mercedulam ſeruis, qualem dimẽſum fuiſſe apud Romanos

manos legimus : id in peculiũ cedit, quod conſeruant vel in viaticum, ſi in patriã poſt libertatem adeptam redire velint, vel ad alias neceſsitates vitæ. Cæterùm id nõ vbique fit. Eſt autem illud miſerum blandimentũ ſeruitutis, quo illos à conſilio fugæ retrahunt. Illis autem qui Chriſtum abnegarunt, iamq; recutiti ſunt, quia certi ſunt, quòd non fugient, nihil tale indulgetur.

De Fuga captiuorum ex Europa.

FAcilior fuga illis, qui in Europa agunt, quàm qui in tranſmarinas regiones venduntur: his enim præter flumina nihil traiiciendum, quę facilè enantur, maior difficultas in Helleſponto tranſmittendo. Qui autem fugam inſtituũt, tempore meſsis id

ſoliti ſunt facere, vt & facilius in ſegetibus lateant, & inde victum habeāt, noctu autem fuga initur: per diem aut in ſyluis, aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntq; à lupis aliisq; beſtiis deuorari, quàm ad veteres dominos retrahi.

De Fuga ex Aſia minore.

QVi ex Aſia fugam moliantur, Helleſpontum petunt, inter Gallipolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nūc autem *Bogaz Aſar* dictas. id interpretari poteſt, caſtella faucium maris: ibi enim mare anguſtiſsimum eſt. Hi ſecum deferunt ſecurim & funes, vt & ligna cædant, & colligant, quò inde ratem faciant ad traiectionem maris: nihil niſi ſalem ſecum deferentes,

nocte raticulam inſcendunt. Si venti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis traiiciunt: ſin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Aſiæ reiiciuntur. Emēſo mari montes petunt, polumq́;, & bootem inſpectātes, ad Boreā tendunt. In fame glandibus aut herbis ſale cōditis ſeſe ſuſtinēt. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt. quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant: ſæpe tamen & ipſi pereunt occiſi ab opilionibus, vel ab eiſdem capti, & priſtino hero traditi, ad veterē ſeruitutem rediguntur. Cęterùm longè plures pericula abſumunt, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragiis, aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremò fame

pereunt,

pereunt, cùm longior erratio in fuga contigerit.

De Pœna fugitiuorum.

FVgitiuis multiplex pœna: alii enim ſuſpenſi pedibus diriſſimè flagellantur: qui enim homicidium committunt, illis plantæ pedũm in multos ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſsis ſal inſpergitur: quibuſdam furca ingens ferrea cum ferro collari inſeritur, quam dies noctesq́ue in longum tempus geſtant.

De Græcorum, & Armeniorum pietate erga captiuos.

MOrtis pœna & cõfiſcatio omnium bonorũ illis infligitur, qui captiuorum fugam inſtituunt. Tamen non ceſſant

Arm

Armeni & Græci captiuos Christianos apud ſe occultare, & deformatos ſuo cultu deducere ad naues Venetas, vel aliorum Christianorum, dantq́; viaticum & omnia neceſſaria, nec vllum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatem noſtrorum aiunt ſe experiri, ſi quando Romam vel Compoſtellam venerint.

De Incantatione Turcarum contra fugientes.

HAbēt quoddam genus incãtationis, quo inuitos retrahunt. Nomen ſerui in ſchedula ſcriptum ſuſpenditur in tabernaculo, vel domicilio ſerui, deinde diris verbis & deuotionibus illius caput impetunt: deinde fit vi dæmoniaca, vt fugiens putet ſibi in itinere vel leones vel dracones

cones incurrere, vel mare vel flumina contra se exundare, vel omnia tenebris nigrescere, iisq́; terriculis repulsus ad herum redit.

Memoriam Christi paulatim in prouincijs olim Christianis aboleri.

SVpersunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationẽ Cõstantinopolis, & regna Græciæ, Albaniæ, Valachiæ, Seruiæ, quam

Bosn

Bosnam vocant Turcæ, in prouincias redacta: illi quidem Christũ tenaciter retinent, sed iuuentus dediscit, breuiq; futurum, vt plena sit obliuio Christianitatis. Idẽ futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta sunt, & auctaria Turcici imperii.

Quæ conditio debellatorum.

VBi prouinciã cepit, omnia prouincialiũ bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatẽ stirpitus excindit, præcipuè regiam sobolem. Et quòd nunc Ioãnis Regis filio fauent, non alio consilio faciunt, quàm si illis Hungaria adimatur, eum immittant ad res nouas moliendas: vbi illis secura possessio Hungariæ fuerit, haud dubiè

è vita

è vita tolletur: nam Turcæ in ea re nec generis, nec ſoceris, imò ne fratribus quidem parcunt. Clericos ſi non occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium & mendicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa, & alia inſtrumenta Muſica templis adimunt, imò ipſa templa prophanata ſuo Mehēmeto conſecrant. Miſera & humillima ſacella Chriſtianis relinquunt, vbi ſacra non publicè, ſed diſsimulanter & ſilentiosè faciant: quæ vbi vel terræmotu corruerint, vel incendio deflagrauerint, vel ætate computruerint, non licitum eſt inſtaurare, niſi magna pecunia depenſa. Concio & annuntiandi Euangelii munus planè interdicitur: nec fas eſt quenquā Chriſtianum Remp. attingere, aut arma

ma geſtare, aut ſimili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilarioris vitæ ſunt, ſpectacula edere, vel choreas ducere. Si iniuria fit con tumelioſiſsimis verbis vel tibi, vel Chriſto, tacendum atque ferendum eſt. Quòd ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi paran tur. Et ſi Chriſtianus eques prætereat *Muſulmannum*, id eſt, Turcarum religione initiatũ, neceſſum eſt, vt de equo deſcendat, & cernuo vultu ſedẽtẽ adoret: quod niſi fit, fuſtibꝰ ab equo deiicitur.

De ſacerdotum & monachorum ſub Turcæ tributo viuentium conditione.

SAcerdos & monachus peſsima illic conditione ſunt, vt

ſacrilegia & ſcandala Dei & hominum exiſtimãtur. Nihil de Eccleſia accipiunt : feriatis diebus pauxillulum panis à mulierculis nonnullis porrigitur: cæteris diebus nihil datur. Ipſi lignationibus viuunt:nam mos eſt, vt ligna in ſyluis cędãt,hisq́; dorſum aſelli onerãt, ea cũ merce per omnes plateas ambulant, ligna venalia proclamantes.

De Tributis Christianorum.

QVartas omnium fructuum dant Chriſtiani : & iſtiuſmodi quartatio non ſolùm ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, ſed etiam mechanici de ſuo quæſtu quartas dependũt. Deinde eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli, quotquot ſunt in vna familia, ſingulos

ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem vendendos compellũtur. Alii in catenis vincti, oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum quòd ſi ne ita quidem ſoluendo fiunt, perpetuis carceribus mãcipantur. Iam cùm omnia officia præſtiterint, adhuc ſemper ius eſt Turcæ optimum quenque ex liberis deligere, quem circunciſum ſummotumq; à conſpectu parentum in militiã alit, nec vnquam ad parentes redit: & primùm, quia puer facilè Chriſtum obliuione dediſcit, mox etiam parentes & conſanguineos, adeò vt ſi inter eos verſetur, neminem ſuorum agnoſcat. Nemo verbis id explicare poteſt, quibus lacrymis, gemitu, ſingultibúſve, iſtiuſmodi diuulſio fiat. Pater filium,

quem in cultum Chrifti educauerat, rapi videt ad militiam Satanæ, vt Chriftum oppugnet: filius abftrahitur à parentibus, perpetuò inter alienifsimos victurus, quicquid charũ eft fanguine, fodalitate gratũ, familiaritate amicum, relicturus: poftmodũ in eorum numero futurus, quos Grçci ἀπάτορας & ἀμήτορας vocare folent. Et hi quanquàm magnopere à fide Chriftiana degenerarũt, plerique tamen eorum, Euangelium Ioannis pro amuleto certifsimo fub axillis portant, videlicet, In principio erat verbum, Græcè aut Arabicè fcriptum totum vfque ad finem: qui fummopere magnoq; cũ defiderio Chriftianorum gladium (de quo vates Turcicus loquitur, vt in fequenti capitulo intelligetur) expectant,

pectant, ad vindicandum, & liberãdum Christianos de Afflictionibus, & persecutionibus eorum. Qui, quòd hactenus contra eos non maturauerit, quicunq; sunt in causa & quocunque animo id faciant, pessimè profectò de Christiana religione mereri videntur. Nũc amisso fratre Georgio Cardinali Varadiensi (proh nephas) quàm citò amisimus Temesuarũ? doleat nunc Hungaria, ploret Transsyluania, caueant posthac sibi Polonia, Lituania, Russia, Prussia, Moschouia, Datia, Dania, Cotia, Noruegia, & Suetia. Idem prædicatur & de Austria, Morauia, Slesia, Bohemia, Saxonia, Germania, Anglia, Scotia, Hispania, & Francia. Nec fœliciora speret Roma, Venetia cum tota Italia. Faxit (precor) Deus, vt hæc

fœliciorem, quàm ſuſpicor, finem aſſequantur.

DIALOGVS SALVTATIONUM Linguæ Sclauonicæ.

SALVTATIO.

Pomoʒi bogh goſpodaru.
Adiuuet Deus patrone.

RESPON.

Dobro doſſao prijateliu.
Bene veniſti amice.

INTERR.

Ieli ouay praui puth v Kalipolie?
Eſt'ne hęc recta via in Calipolim?

RESPON.

Ni brate, ʒabludioßi daleko.
Non frater, deuiaſti longè.

INTERR.

od koießi ʒemlie? kaʒuimi.
Ex qua es regione? indica mihi.

RESPON.

Od Vlaske Zemliessam, od Benetak.
Ex Italorũ regiõe ſum, è Venetia.

INTERR.

Vkaſi mi puth praui takoti boga.
Oſtẽde mi iter rectũ propter deũ.

RESPON.

Hodi ſſamnon neboiſſe nistar.
Veni mecũ, nec timeas quicquã.

INTERR.

Iea d koie glaſſe imas, Kazuimi.
Si quid noui habes, indica mi.

RESPON.

Ne takomi vire da znã prouidalbih ti
Non ad meam fidem, ſi ſcirem indicarem tibi.

VALEDICTIO ET GRATIARUM actio eorum.

Oſtai Z bogõ brate, onie grad K amogres
Mane cum Deo frater, illa eſt ciuitas quò pergis.

RESPON.

Poi Zbogom i bogh te Zdrauo noſsio.
I cũ deo, & deus te ĩcolumẽ ferat.
Hualu ti imam i dobrati nots bila.
Gratiam tibi habeo, & fauſta tibi nox ſit.

DOMINICA ORATIO
Sclauon. Ling.

Otſſe naſs, ki yeſsi na nebeſsi,
Pater noſter qui es in cœlis,
ſſuetiſſe ime tuoie.
ſanctificetur nomen tuum.
Pridi Kralyeuſſtuo tuoie, budi
Adueniat Regnum tuum, fiat
volia tuoia, Kako na nebu i
voluntas tua, ſicut in cœlo &
na Zemlij. Kruha naſſega
in terra. Panem noſtrum
ſſagdaniega dai namga danaſſ, i
quotidianum da nobis hodie, &

odpuſc

odpuſciainam dughe naſſe, Kako
dimitte nobis debita noſtra, ſicut
i mi odpuſciamo duſuikon
& nos dimittimus debitoribus
naßym, i nepeliai nats ꝟ
noſtris, & ne nos inducas in
napaſt, da izbaui nats od
tentationem, ſed libera nos à
nepriazni, Amen.
malo, Amen.

SALVTATIO
Angelica.

Zdraua Mario miloſti puna,
Aue Maria gratia plena,
goſpodin ſtobom, blaſena ti meu
dominus tecum, benedicta tu in
ſenami, i blaſen tſad
mulieribus, & benedictus fructus
ꝟtrobe tuoye Ieſus Kriſtus. Sueta
ventris tui Ieſus Chriſtus. Sancta

diuo Mario, maiko boſya,
virgo Maria, mater Dei,
moli Zanats griſniche tſada
ora pro nobis peccatoribus,nũc
i v vrime ſmerti naſſe, Amen.
& in hora mortis noſtræ, Amen.

PEREGRINVS
Lectori S.

VIſum eſt nobis humaniſs. Lector,nonnulla vocabula Sclauonicę linguę addere,vt ſcias quàm differat Sclauonica à Perſarum lingua, qua Turcæ vtuntur. Scias etiam, quòd omnibus hac lingua peritis tutò adire licet Croatiam, Dalmatiam, Rußiam, Valachiam, Seruiam, Bohemiam, & Poloniam, quamuis propter prouinciarum diſtantiam in quibuſdam vocabulis ac prolatione

nonn

nonnihil differant, vt Itali ab Hiſpanis, Germani à Flandris. Nec te lateat, Ruthenos ac Seruios eadem lingua vti in officiis diuinis: habent enim XXXIIII. literas Græcis non multum diſsimiles. Sic etiã Crotati: ſed horum literæ plurimùm ab illis differunt forma, numero tamen & prolatione ſimiles ſunt. Et ideò impoſſibile eſt nobis Latinis characteribus, ipſorum vocabulorum veram prolationem imitari. Turcæ quoque eadem lingua in aula eorum Regis, & in confiniis Sclauoniæ verſantes, vtuntur.

Vale.

IOANNIS VERSOSAE CAESARAVGVSTANI TETRASTICHON.

*

Hinc alacres in bella animos, hinc sumite uires,
Et gladium in sæuos stringite utrunq; Getas.
Ecce ut prædicunt Turcarum oracula Genti
Ipsa suæ, à uestris uiribus interitum.

Idem in disputationem.

Hic præbet proprijs Mahomet sua pectora telis,
Et qui tam multos ceperat error, abit.
Agnoscunt quidam diuini mystica uerbi:
Nonnullis Turcis, spiritus alme, places.
Quos ne destituat doctrinæ purior aura,
Quod patrio relegant, hic liber ore docet.
Discent queis precibus necnon ratione uocādus
Sit Deus, atq; fide, symbola sancta legent.
Accedunt quædam, quæ si cognoscere curet
Lector, habet paruæ commoda magna moræ.

DE

DE CHRISTIANORVM CLADIBVS ET *calamitatibus : deinde de ſuæ Sectæ interitu, & de Turcarum ad fidem Christi conuerſione.* CAP. III.

Vaticinium Infidelium lingua Turcica.

PAtiſſahomoz ghelur, Ciaferun menleketi alur, keuzul almai alur, Kapzeiler, iedı y ladegh Giaur kelecı cſikmaſſe, on ikiyladegh onlaron beghlıgh eder : cui iapar, baghı diker bahcſai baghlar, oglikezi olur : onichi yldenſſora Hriſtıanon Keleci cſichar, ol Turchi ghereßine tus chure.

SEQVITVR INTERPRETATIO *eiuſdem.*

MPERATOR noſter veniet, ethnici Principis regnum capiet, rubrum quoque

quoque pomum capiet, in ſuam poteſtatem rediget: quòd ſi ſeptimum vſque annum Chriſtianorum gladius non inſurrexit, vſq; ad duodecimum annum eis dominabitur. Domos ædificabit, vineas plantabit, hortos ſepibus emuniet, liberos procreabit, & poſt duodecimũ annum (ex quo rubrum pomum in illius poteſtatem redactum fuerit) apparebit Chriſtianorum gladius, qui Turcam quaquauerſum in fugam aget.

Sequitur commentarius.

P*atiſſahomoz*) eſt nomen dignitatis, compoſitum cum pronomine pluralis numeri, & ſignificat Rex noſter, ſiue Imperator noſter. Solent enim eodem nomine dignitatis Romanũ Cæſarem,

ſarem, ſimul & reliquos Reges Chriſtianorũ appellare, vt *Vrum patiſſah*, id eſt, Romanus impera-tor: *Vngruz patiſſah*, id eſt, Hun-garus Rex, & *Frank patiſſah*, id eſt, Gallus Rex. Quare nõ attribui-tur inferioris cõditionis magna-tibus niſi Imperatoribus & Re-gibus, *Patiſſah*: plerunque etiam pro Duce ab eis accipitur, nec abs re. Cùm dux à ducendo ſit dictus, id tamen nemo debet du-bitare, quin ille vates Turcicus, per iſtud vocabulum *Patiſſah*, ali-quem potẽtiſsimum Tyrannum ad Chriſtianos opprimẽdos (hoc loco) ſuis ſequacibus voluit ſi-gnificare. Præterea & Rex Per-ſarum eodem nomine ab ipſis ſo let appellari: ſed ſæpius fit, vt vo-cetur *sultan*, quod nomen deſi-gnat Principem, vt *Sahi Sultan*

Zmail,

Zmail, quia hic modernus Rex Perſarum Sophi habet proprium nomen *Zmail*, quod ſignificat Iſmahelem. Habent & aliud nomen dignitatis Regum, *Hunker*, ſed hoc nomine nullum audiui vnquam vel ex Chriſtianorum vel infideliumRegibus appellari, preterquàm ipſum Suleimannum eorum Regem, qui nunc rerum potitur: quod tamen neſcio an ſignificet Hunnorum dominum. Id enim Germanica propemodũ vox indicare videtur *Hunch heer*, id eſt, Hunnorum dominus. *Ghelur*, eſt verbum futuri temporis quod ſignificat veniet.

Cſiaferun, eſt nomen, quod ſignificat gentilem ſiue Ethnicum. Solent enim omnes Chriſtianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habeant vocabula ad

interp

interpellandos Christianos, vt sunt *Gyaur, & Kaur*: sed *Gyaur*, vnum significat hominem, si non addas *lar* terminationem, quæ apposita fit pluralis, vt *Gyaur*, siue *kaur*, id est, Christianus: *Gyaurlar*, siue *Kaurlar*, id est Christiani. Sed *Csiafer*, etiam sine illa terminatione, quæ plurali attribuitur numero, multitudinem nationum designat: sed quia textus habet *Csiaferun*, estq; genitiui casus per additionem *vn*, vt *Csiafer*, id est, gentilis in nominatiuo, *Csiaferun* id est, gentilis in genitiuo, quasi dicerent gentilis Regis, vel gentilium.

Memleket, significat Regnum, quamuis & alia habeant diuersa vocabula ad significandum Regnum, vt *Istan*: qua cum Italiæ, siue Franciæ, aut etiam Hispaniæ

Regnorum mentionem faciunt, tunc dicunt *Frank istan* : quod significat tam Italorum, Gallorũ, quàm Hispanorum regna. *Frank* significat hominem harum regionum, vt *Frank Gyaur*, id est, Italus, Gallus, vel Hispanus Christianus. Cæterùm cùm Græciam nominare volunt, mutant vocabulum, dicentes, *Vrum elli*, id est, Græcia, & non *Vrum istan*, id est, Græcum regnum. Solent interdum & *Vrum memleket* dicere, & tunc intelligunt totum Imperium Græcorum. In summa hoc vocabulum *memleket*, Imperium potius significare vult, quàm Regnum apud illas Turcarum ac Persarum nationes.

Alur, est verbum, & significat capiet, siue accipiet. *Kuzul almi*, est nomen, quod significat rubrum

brum pomum, quia *Kuzul*, significat colorem rubrum, & *alma*, pomum, & dicũt esse vrbem aliquam fortissimam & amplissimam Imperialem. Et interdum oritur quæstio inter doctiores hanc ob causam, quia alii volunt interpretari illud vocabulum vrbem Constantinopolitanam, eo quòd in nonnullis eorum voluminibus dupliciter legitur, videlicet, *Kusulalmai*, & *Vrumpapai*, id est, rubrum pomum, per quod nonnulli volunt intelligere Budam, siue Græcum sacerdotem vel Patriarcham: quia, vt iam diximus, *Vrum*, significat Græcum, eo quòd olim erat sub Imperio Romano tota Græcia, & est corruptum per adiunctionẽ u literæ in principio, & mutationem o in u, quia huic nomini *Vrum*, si de-

mas primum u, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaque multi ſunt huius opinionis, quòd ſignificet Imperium Conſtantinopolitanum, nonnulli Romanum.

Kapzeiler eſt verbum, & ſignificat opprimere iugo ſeruitutis: & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem eſſe crudelem oppreſsionem, quod facilè probabunt ii, qui eorum captiuitatem & tributi exactionem experti ſunt, quemadmodum ſunt Græci, Armenii, Thraces, prout facilè potuerunt intelligere, ſi qui legerunt præcedens Capitulum de Afflictione captiuorum.

Iediyladegh, ſeptimum annum vſque poſt captionem eius loci ſuprà dicti. *Gyaur kelеci cſichmaſſe.* id eſt, ethnicus, ſiue gentilis gladius.

dius ſi non apparuerit, & contra illum non inſurrexerit. Putant hæc fata anni ſeptimi in poteſtate Chriſtianorum eſſe, qui ſi vellent communi opera gladium contra ipſos ſtringere, haud dubiè eſſent plena victoria potiti. Verùm quo minus id fiat, noſtram ignauiã in culpa eſſe, dum mutuò inter nos bello ciuili digladiamur, vel turpi otio conſeneſcimus.

Onychy gyledech, hoc eſt, vſque ad annum duodecimum. *On larum beghligheder*, id eſt, eorum (videlicet Ethnicorum) dominabitur. Verùm quia neque poſt ſeptimum, neque poſt duodecimũ annum (capto imperio Conſtantinopolitano) Chriſtianorũ contra ipſos gladius præliauit, iam enim ferè ad centum annos tota

Thracia, & Imperium Orientale eſt ſub eorum ditione, augurantur aliam Imperii ſedem ſub nomine rubri pomi ſignificari. Ita certum & diffinitum temporis ſpatium intelligetur, cùm res extiterit.

Euſi iapar, id eſt, domum ædificabit. Sed miror vnde illis id, & quomodo ſint intelligẽda hæc verba. Nam hi non adeò in ædificandis domibus (vt noſtri) ſunt curioſi, ſed ædificatas potius expugnãdi curam habẽt, quod etiã in dies eos aſſequi videmus: non enim exponunt theſauros in ædificia, quæ ad propriam voluptatem, & priuatam vtilitatem ſeu delectationem ſpectãt, ſed in publicũ commodũ potius, & communem vtilitatem conſeruant. Quamobrem per ædificationem

domus

domus significari putant, quòd templa noſtra ſuo Mehemmeto ſit dedicaturus. ſed neſcio, an nos iſta in dignitate iram diuinā prouocemus, dum alius cum canibus tanquam venator in templo obambulat, alius de fœnore, alius de ſcorto garriat, alius ad templum nunc vrinam, nūc oletum faciat, qualia neque inter infideles quiſquam videre poteſt. Credibile eſt profectò, quòd propter hanc irreuerētiam Deus ipſe malit noſtra templa ſub Mehemmeto, quàm ſub nobis eſſe: ſed quòd id fiat, eſt culpa templi cuſtodum.

Baghi diker, id eſt, vineam plantabit. Per vineæ plantationem, nouas colonias & gentium è ſuis ſedibus emigrationes intelligunt, & ſui Imperii dilatationem.

Bahcſai, id eſt, hortos ſiue illas

plantationes vinearum, id eſt, vrbes & arces captas.

Baglar, id eſt, emuniet. Subintelligũt, nouas prouincias vndecunq; muniet, vt recuperatu ſint difficillimæ. Et hoc eſt mirum, quod à tot annis poſtquam incœpit ſæuire, ita muniuit, vt ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezìolur, id eſt, filium & filiam habebit. Hic per procreationem liberorum interpretãtur propagationem Mehemmetanæ gentis: vt manifeſtum eſt omnibus, illam eſſe intantum propagatam & multiplicatam, vt nihil ſuprà. Itaque iam nihil aliud reſtat, niſi interitus & diminutio fidei & nationis eorum.

On iki yldenſſora id eſt, poſt duodecimum annum. *Hriſtianon*, id eſt,

eſt, Chriſtianus. *Keleci*, id eſt, gladius. *Cſicar*, id eſt, inſurget ſeu apparebit. Id quoque apud illos in controuerſia eſt, vtrum gladius ille, quo Chriſtianorum natio in libertatẽ vindicabitur, talionem Mehemmetanis reddet, atq; Rex aliquis Chriſtianus magnis copiis totum imperium Turcarum ſit expugnaturus, an paſtor aliquis Chriſtianus ſua doctrina Turcas ſit conuerſurus ad noſtram religionem.

Quamobrem (vt dixit) vltima verba huius oraculi, viri cum gemitu, pueri cum fletu, mulierculæ cum planctu & eiulatione excipiant. Vtinam tandem Itali ſua pila, Hiſpani ſuas lãceas, Galli ſua geſa, Angli ſuas baliſtas, Germani & Hungari ſuas frameas, contra iſtos canes fidei (ipſis, vt ita di-

cam, ſatis damnatos) diſtringere velint : ſed diſcordia noſtri temporis eſt, quæ ſolummodo moratur noſtras victorias, à noſtris rebus. Sed redeamus ad verba vaticinii de interitu eorum.

Turchi, id eſt, Turcam ipſum hactenus regnantem. *Ghereßine*, id eſt, retrorſum vnde egreſſus eſt, adeò vt vel ad latebras Bithyniæ, vnde primùm erupit, vel in Scythiam, vnde originem traxit ille Chriſtianus gladius.

Tuſchure id eſt, pellet ſiue profligabit. Cæterùm, quia ille gladius vindex neſciatur vnde orituros ſit, certè Turcæ, ſiue aliunde metu concepto, nõ permittũt Chriſtianis vllum vſum gladiorũ aut armorum : quanquam ne ſic quidem tuti ſunt à Chriſtianis ſæuitiis, qui dominos ſuos nunc dentali,

tali, nunc ligone, aut ſtipite mactant. Vtinam Chriſtiani Principes iſtis fatalibus victoriis ſeſe præpararent, & obſiſterent, ne vlterius vires Mehemmetanorum creſcant, quæ iam plus nimio creuerunt. Quis dubitaret, quin hic Chriſtianorum gladius (de quo vates Turcicus loquitur) noſtrarum tot calamitatũ, perſecutionum & afflictionum futurus ſit vindex, atque illo Satanæ regno deſtructo, fratres noſtros Chriſtianos, grauiſsimo ſeruitutis iugo oppreſſos, ſimul atque vniuerſum orbem Chriſtianum, tot periculis ſubiectum & obnoxium, in libertatem, pacem, & tranquillitatem aſſerat, reſtituatq́; ? Sectaq́; eorum diabolica, ad nihilum redacta, totq́; perditas animas, ad Chriſti cultũ atq; ouile,
vnumq́;

vnumq́; paſtorem Chriſtũ, quàm facilimè (vt in ſequenti capitulo, copiosè intelligetur) breui tempore, Euangelicæ prædicationis virtute, compellendo reducat. Quod vt breui nobis concedatur, precetur Pater, per Filium, & Spiritum ſanctum: qui eſt ſemper benedictus, glorioſus & laudabilis Deus in Trinitate, per infinita ſecula ſeculorum.

AMEN.

DIS

DISPVTATIONIS CVM TVRCA HA-*bitæ narratio.*

*

CAP. IIII.

SVMMO labore, nec ſine grauiſs. periculo vitæ, Oriẽtalium, Occidẽtalium, Meridionalium, necnon Septentrionalium partiũ, amœnioribus locis, & potioribus vrbibus peragratis, & viſitatis, hisq; non ſecus, quàm Socratis atque Platonis, necnon aliorum Philoſophorum more penetratis, perluſtratis & diligẽter exploratis, famoſiſsimã Hungariæ vrbem Varadinum dictam quum appuliſſem: in qua eodem

eodem tẽpore caſu fortuito ad-
erat quidam Mehemmetanæ ſe-
ctæ legis peritus *Deruis Gſielebi*
dictus, qui peractis cum prælato
eiuſdem ciuitatis videlicet, fratre
Georgio, ſuis negotiis, ſummo-
perè deſiderabat cum Chriſtia-
nis aliqua de fide ac religione
vtraque conferre.

Hoc igitur cùm per aliquot
dies per interpretẽ iam dicti Præ-
lati Gabor nominatũ egiſſet, vt
illi antigoniſta ſubſtitueretur, qui
religionem Chriſtianam contra
eũ defendere audeat, ſed omnes
quotquot in ea religioſi fuerant
vrbe, ad vnius Ethnici vocẽ muti
redditi erant, nec mihi diſsimi-
les videbantur Iſraëlitis eſſe, qui
ſub Rege Saule viuẽtes, ad vnius
incircuncisi Goliath, & quidem
ſpurii, μονομαχίαν eos prouocãtis,
venire

venire non ſunt auſi. Id ego videns, turbatus dolebam nimium, in tanto cœtu clericorum reperiri neminem, qui veritate ipſa armatus, ſaltem per interpretē, inſolentiam Ethnici reprimere auderet. Et verebar, ne propter nefandam, & omnibus modis deteſtandam, præſertim tali in negotio, taciturnitatem, & ignauiam, homini nefario palmam tribuiſſe iudicaremur, veriſsimamq́; cauſam noſtram, & Chriſti ſaluatoris, deteriorem redderemus, perpetuamq́; notam ignominiæ Chriſtiano nomini inurentes.

Quamobrem licet ad munus Eccleſiaſticum non ſim vocatus, nihilominus tamen ſuſcepi prouinciam de hoc pietatis negotio cum eo me certaturum. Ibi ſtatuto & à nobis præſcripto die, conuenit

uenit magna vtriusque cõditionis hominum frequentia, spectatum rei futuræ exitum, hocq; in monasterium fratrum Diui Francisci, die Dominica Pentecostes, XXIX. Maii. M. D. XLVII. & primùm hanc proposuit quæstionem: Vbi Deus ante cœli & terræ aliasq; creaturas versaretur. Mihi autem hæc sua quæstio licet non adeò ad propositum spectare videbatur, ne tamen nos Dei Opt. Max. vbique præsentiæ ignaros iudicaret, respondi: In suo esse. Sed cùm illi videretur hæc responsio vtcunque obscurior, nec eam posset satis intelligere: postea dixi, Ibidem, vbi & nunc est. Hoc intellecto, negauit hęc in vniuersum, dixiq;, Nequaquam, inquit, sed in nube candida.

Qui cùm eum in nube fuiſſe affirmaret, citaui Geneſim (nam & ipſi legunt libros Moſæ & prophetarum) & dixi: Si Deus ipſe ante cœli & terræ creationem in nube erat: ergo nubes primùm antequàm cœlum & terra, creata eſt.

Ibi poſt vltrò citroq́; de hac re agitatos ſermones conuictus, noluit de hac re vltra diſputare. Igitur ceſsit mihi locus proponēdæ quæſtionis : & ob feſtiuitatem eius diei, viſũ fuit de eodē pauca diſſerere. Statim depictis his verbis (vt in figura præcedenti) literis, & ſermone Arabico quomodo in Alcorano ſcripta habētur, poſtea illi legenda porrexi : quorum prolatio eſt eiuſmodi.

MYSTERIVM SANCT.
Trinit. Arabic.

Bi ſem Allahe, el Rahmane, el Ruoahim.

Quorum interpretatio hæc.

Bi, id eſt, in : *Sem*, id eſt, nomen, quaſi dicat in nomen. *Allahe*, id eſt, Dei : *El Rahmane*, id eſt, miſericordiæ : *El Ruoahim*, ſpiritus eorum.

Sciendum, quòd lingua Arabica multum habet affinitatis cum Hebraica, & Chaldaica, quę committo iudicio virorum cognitionem habentium Hebraici ſermonis, vel etiam vtriuſque: nam *Sem*, & Hebræi dicunt, quod ſignificat nomen: *Allah*, apud Arabes, *Elohi*, apud Hebræos, atq; Chaldæos. *Rahman*, vtriuſq; nationis

eſt vocabulum, quod ſignificat miſericordiam: ita quoque & *Ruoah*, ſpiritum ſignificat, & addita *Im*, fit pluralis. nam Hebraica pluralia plerunque in *Im*, terminantur.

Hæc qui cùm vidiſſet, admiratus vehementer, Vndenam hæc, inquit, Chriſtianis? nam in omni operis principio vtimur, inquit, nos Muſulmani iſtis tribus verbis, & ſingulis capitulis Alcorani præpoſita habentur. Cùm aſſedimus menſæ vt edamus, hęc premittimus verba: cùm abluimus manus, euntes ad orationem & cætera membra corporis. Inſuper peracta lotione, ter repetendo hæc tria verba, aqua aſpergimus capita, dicendo; *Bi ſem Allahe, El Rahmane, El Ruoahim.*

Igitur cùm faſſus eſſet verita-

tem, quæsiui ab eo, quidnam intelligant per misericordiam.

Qui respondit se non intelligere, nisi secundum literam, nec habere aliud significatum.

Post hæc accessi ad mysticam interpretationem verborum, & ea iuxta genuinam veritatem, in tres personas partitus sum, videlicet: Patris, Filii, & Spiritus sancti. Vt autem melius intelligeret, in Arabicũ sermonem verti hoc modo.

Bi, id est, in: *Sem*, id est, nomen: *El Ab*, id est, Patris: *V*, id est, &: *Ben*, id est, Filii: *V*, id est, &: *Ruoah*, id est, Spiritus: *Elchutz*, id est, sancti.

Qui cùm filii Dei mentionem me fecisse intellexisset, quæsiuit: vndenam filius esset Deo? cùm secundum legem nostram & Ma-

chometi

chometi doctrinam, Deus non habeat vxorē, inquit, nec proles. Deinde cœpi interpretari prout intelligebam.

Nos videlicet, Deum vocare Patrem, propter creaturas: primam nempè causam creantem, & omnia conseruantem: qui semper in eadem Essentia fuit, in qua & nunc est, & erit in secula seculorum: qui est prima persona diuinitatis in Trinitate.

Filium verò (qui à Mehemmeto in Arabicum vocabulum, videlicet, *Rahman*, quod misericordiā significat, est mutatus) Deum habere ita credimus, & non secū-dùm concupiscētiam carnis (cùm Deus sit spiritus) ex fœmina genitum, sed ab essentia ac substantia Dei omnipotentis procedentem: qui vt peccata nostra tolleret,

assumpta carne humana, ex immaculata virgine, pro nobis passus, mortuus, atque sepultus: & iuxta dicta prophetarum, tertia die à mortuis surrexit: posthæc ascendit ad cœlos, & sedet ad dexteram Dei patris: inde venturus est viuos & mortuos iudicare: & tunc dabit immortalitatis beatitudinem his, qui in eum credunt: incredulis verò supplicia æterna.

Posteà ostendi illi imaginem crucifixi: Vide, inquam, si immeritò & à Mehēmeto, hic filius æterni Dei, dictus sit misericordia? dum expansis brachiis vocat vt amplectatur nos, dicens:

Venite ad me omnes qui laboratis, & estis onerati peccatis, vt reficiam vos.

Et vt eum de Mysterio Trinitatis redderem certiorem, ostēdi solem.

ſolem. Habes pulchram ſolis ſimilitudinem, inquam. Sicut vnus eſt ſol habens formam, calorem, & ſplendorem: ſic vnus eſt Deus, & pater qui habet filiũ, & ſpiritum ſanctum, quem vos *Ruoahim* vocatis, conſiſtens in his tribus perſonis, quæ ex æquo de eadem ſubſtantia ſunt, deq; eodẽ ſubiecto, ab æterno quidem nullo creante permanentes.

Et ita per comparationẽ hanc credidit in Deum patrẽ, & filium eius vnigenitum, & ſpiritum ſanctum in Trinitate vnum.

Et cùm audiſſet me hæc ita, at ſatis indoctè de Deo, & eius filio, & ſpiritu ſancto diſſerere, plurimùm admiratus dixit, *Allah, Allah:* quod ſignificat Deus, Deus.

Ego, inquit, vel aliquis noſtrũ, nunquam credidiſſemus vos ita

bene de Deo ſentire: exiſtimabamus enim vos, inquit, in maximis tenebris conſtitutos: ſed iam ex tuis relatis intelligo vos optimè de illo ſentire, niſi quòd Mehemmetum prophetam Dei magnum parui faciatis.

Quid nobis cũ Mahumeti nugis, & ſomniis? nam pręter baptiſmũ & myſteriũ Trinitatis, quæ à nobis accepit Chriſtianis, ſcimus in ſuo Alcorano nõ habere quicquam, quod ad veritatem ſpectet.

Cæterùm, citaui illi nugas vel ſomnia potius Machometi de duobus Angelis, Aroth, & Maroth nominatis, quos Machomet à Deo in terram miſſos fuiſſe narrat, vt ius mortalibus adminiſtrarent: quibus iuſsit ne vinũ biberent, nec mulieribus ſeſe admiſcerent, neque alicui ad ſuperos iter

oſtend

oſtenderent. Qui tranſgreſſo mandato diuino, inebriati ſunt à muliere decepti, coinquinati ſunt, eiq́; iter ad ſuperos eundi oſtenderunt.

Quam cùm Deus in cœlum venire vidiſſet, Angelos ſibi aſtantes interrogauit, quiſnam hic in cœlum hac forma indutus veniret?

Ibi Angeli, cùm narraſſent errorem eſſe Arothi, & Marothi, iuſsit vt mulier in ſtellam conuerteretur, Angelos verò concatenatos in vnum puteũ, perpetuò cruciandos mittere præcepit.

Et huiuſmodi ridiculoſa multa: vt de animali *El Barahil*, humani ſermonis capacis, quod animal Mehemmetum in cœlũ tulit, vbi Mehemmet fatetur ſe vidiſſe Angelos magnos, habentes multa ca

pita, & ea multas & diuersas linguas habere. Hoc profectò satis ridiculosum, & prophetam dictu minimè dignum. Sed nescio, inquam: forsitan vino repletus in somnio talia miracula, seu potius portenta ridiculosa, se somniasse vidit. Igitur cùm huiuscemodi nugas narrare, & suo Alcorano inserere est ausus, non verus propheta, sed pseudopropheta, meritò ab omnibus nobis vocari debet. Quibus auditis, pudore affectus surrexit, & de cætero dispu tare noluit: sed introduxit me in templum, ostendit imagines sculptas in ligno, rogauitq; vtrũ nos eas similitudines hominum adoramus, aut si eas veneramur: cui respondi, Nequaquam opineris nos ligna, lapides, ex quibus hæ imagines sculptæ sunt, adora-

re:ſed ea ratione in templo ſeruamus, ac veneramur, non quò res quædam ſunt, ſed ratione ea qua nobis Chriſtũ Deum, D. Virginem, vel aliquem ex diuis cœlo aſcriptis, effigiant, ob oculos ponimus. Chriſtum autem verum Deum in eius imaginibus adoramus, & cæteros ſanctos veneramur, obſeruamus, honore proſequimur, quod & vos nec regibus, aut inſignib⁹ viris denegatis, nos autem iam Deo conſecratis, nulla labe commaculatis, hisq; quos & Deus ſic voluit honorari.

Rurſus vt Deo gratias agamus de beneficiis, quę in iſtis intelligimus ab eius clementia condonatis. Præterea vt inuocato eorundem præſidio, Deũ habeamus in auxiliũ, clementem, & propitium. Poſtremò vt diſcamus, & laboremus

mus eorundem ſanctimoniã, charitatem, pietatemq́; imitari.

Ibi inter colloquendum, vidit canes in templo deambulare, & indumẽta altarium commaculare (rem profectò peſsimam, & cõſuetudinem hanc ab omnibus vituperandam) dixit:

An beſtias templum ingredi liceat? Ibi pudore affectus, ignorabam quomodo defenderem hanc Chriſtianorum paſtorum negligentiam: reſpondi tamen, non licere, nec eſſe honeſta, ſed cuſtodum templi negligentia id factũ puta.

Vbi autem hæc intellexiſſet, laudauit plurimùm, rogauitq́; vt docerem eum orationẽ dominicã, quam illi in Turcicum ſermonẽ verſam hoc modo ſum interpretatus, vt ſequitur:

DOMINICA ORATIO Lingua Turca.

Babamoζ, hanghe gugteſſon, chuduſſ
Pater noſter qui es ĩ cœlis, ſanctificetur
olſſun ſſenungh, adun gelſſon ſſenung
nomen tuum, adueniat regnum
memlechetun, olſſum ſſenungh iſſtedgunh
tuum, fiat voluntas tua
nycſe gugthe vle gyrde.
ſicut in cœlo & in terra.
Echamegumoζi hergunon vere biζe
Panem noſtrum quotidianũ da nobis
bu gun, hem baſſa biζe borsligomoζi,
hodie, & dimitte nobis debita noſtra,
nycſe biζde baslaruζ borſetigleremoζi.
ſicut & nos dimittim' debitorib' nr̃is.
hem yedma byζegeheneme, de
Et ne nos inducas in tentationem, ſed
churtule biζy iaramaζdan, Amen.
libera nos à malo, Amen.

His auditis, vale dicto omnibus diſceßit.

CORNE. SCRIB.

PIO LECT.

*

Vultis Christiadæ miserandos cernere casus?
Fœdasq; ærumnas, horrificasq; cruces?
Quantaq; sub rabidis (res uera) afflictio Turcis
Captiuos maneat, heu mihi, Christiadas?
Hunc legitote auidi: rursum hūc legitote libellū,
Et motu mentis uoluite cuncta pio.
Dispereā nisi tum lacrymæ, gemitusq;, grauisq;
Corde dolor, nobis uiscera quassa premant.

HA

HAbes iam Christianiſsime Lector, fratrum nostrorũ ſub Turcico iugo ſeruitutis viuentium miſerias & calamitates, partim verbis, partimq́; figuris, ſatis cõpendiosè delineatas. Habes præterea & Tredecim potẽtiſsimorũ Christiani Imperii Monarcharum gladium, nostræ cladis vindicem futurum, eumq́; duplicem iuxta infidelium vatis præſagia: qui ſi contra hunc crudeliſsimum tyrannum iam fato damnatum ſtringatur, quis dubitat breui vnum ouile vnumq́; Paſtorem futurum?

*

DEPLORATIO CLADIS CHRISTIANORVM.

CAP. V.

*

IMMENSO & incredibili dolore affectus, Monarchæ inuictiſsimi, Rectoréſque Reipublicæ Chriſtianę Auguſtiſſimi, pro fratribus noſtris, eorum ſortem duriſsimam dolendo, & miſerrimam vitam deplorando: quorum alii hæretica prauitate ſeducti, à gremio ſacroſanctæ Eccleſiæ defecerunt: alii ciuili enſe mactantur: alii hoſtili cruēto gladio trucidati, à feris deuorantur: alii (proh dolor) Turcarum præda facti, in perpetuam eorum ſeruitutem

uitutem abducti, crudelisſimè affliguntur, qui ad vos lacrymabili voce ſuſpirando clamitant:

O nefanda & execranda diſcordia, & regnandi auida cupido quot iam animas ad cultum diuinum conſecratas, in obſequium Satanæ tradidit? quotq́; potentisſimorum Imperatorū, Regum, Principum, & vtriuſque ſtatus & conditionis fortiſsimorum Heroum imperia & regna deſtruxit? Superbiſsimarum vrbium mœnia demolita eſt: ſumptuoſiſsima palatia, & fortiſsima caſtra ſolo æquauit, eosq́; ex eminentiſsimo ſtatu ac gradu deiectos, in perpetuum luctum ablegauit.

Licet tamen non ad conſcribenda Principum geſta, ſed ad captiuorum calamitates, & tragœdias delineandas manum appo-

ſuerim, vnius tamen noſtræ tempeſtatis potentiſsimi ac ſuperbiſſimi huius abominandæ diſcordiæ comitis, videlicet Seruiæ Deſpoti, turpiſsimum exemplum nō poſſum ſilentio præterire: qui pacto fœdere cum Boſnenſi Sãgiaco, hoſte ſibi vicino, & cùm fortiora caſtra in cōfinibus Turcarum, vſq; ad Sauum fluuium (qui diuidit ac ſeparat Illyriam à Croatia) poſsideret, & tunc omnes prouincias inter Sauum & Drauum fluuios, ab impetu & incurſu Turcico defenderet & tueretur, in manus hoſtis ſe dedit.

Iſte Deſpotis, aut ſi mauis, dominus Seruiæ, dum veniret cum proceribus Sclauoniæ in diſcordiam, & cōtrouerſiam, facta amicitia cum dicto Sangiaco, ibi adiuncto Turcico exercitu ſuo militi,

liti, traiectoq; Sauo fluuio ad vadum Chobacz dictum, Sclauonos proceres, partim discordes, partim etiam ad resistendum impotentes inuasit, & profligauit: eorum prouincias debellauit: igne & ferro deuastauit: oppida & castella, partim violēti manu, partim dolo & insidiis (vt Turcarum est mos) paucis diebus expugnauit. Post paucos tandem menses, cùm dictus Sangiacus Despotis prouincias inter suas esse conspexisset, nacta occasione, Despoten strenuè inuasit: quo tandem occiso, eius quoq; ditiones Turcico Imperio subegit.

Ita enim ille seditiosus atheos, proditor patriæ & fratrū suorū, ignominiosè vitam finiuit. Nam Turcæ præmia eiusmodi sunt: quoscunque suis dolis, fraudibus

& insidiis capere potest. Ita plerisque & Hungariæ proceribus fecit: quorum nonnulli nunc in captiuitate Turcica detenti, vt Mailat,& Terech Balint(nisi pro ximis his diebus sunt extincti) miserrimam traducunt vitam.

Quamobrem euitanda nobis profectò, Monarchæ Christianissimi, & summopere cauenda huius tyranni sæuitia:& verendum, ne exploratis regionibus, inconcordes, viribusq; exhaustos aggrediatur: & non tantùm Siculos ac Calabros oppugnet, verumetiam Gallis sublatis, vniuersæ Christianitati terrorem incutiat, atque tremorem.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Nam res vestra agitur, paries cùm proximus ardet.

Malus

Malus Christiadas furor fatigat
Principes: proprijs perire quærunt
Insani gladijs, neq; ante finem
Bellis sæuitiæq; ponere vllum,
Quàm discordia, peßimiq; fati
Intestina lues, lupo rapaci
Pastorem simul atq; ouile tradat.
Non'ne ter superum inferumq; vidit
Grassantes mare Turcicas triremes,
Vastare oppida Christiana, pagos,
Captos ruricolas? scelus nefasq;,
Si qui debuerant genus tueri
Velis Christicolûm atq; equis, procurãt
Velis perdere nos equisq;: tandem
Quæ sint prospiciant futura nobis.

Ego verò ne prolixior in hoc dicendi genere videar, vestro prudentisimo ac sapientisimo Religionis Christianæ Principum iudicio corrigenda & emendanda relinquens, ad deplorandas fratrum nostrorum, sed captiuorum,

& ſub Turcarum grauiſsimo, ac crudeliſsimo tributi iugo viuentium Chriſtianorum miſerias, afflictiones & calamitates, redeo: quorum alii catena collo vincti, per aſpera & lubrica Thraciæ atque minoris Aſiæ loca, nudis pedibus, in fame ac ſiti, tanquam bruta animalia venales diſtrahuntur: & vbi labore longi itineris, vel aliis calamitatibus & anguſtiis afflicti, aliqui eorum extincti fuerint (vt plerunque accidit nobilioribus, & qui in otio & delitiis ſunt educati) tales in proximam foſſam abiecti, & inhumati, à beſtiis dilaniantur.

Alii, vt puta vtriuſque ſexus iuuentus, mangonum & laniſtarum impuram libidinem patiũtur: vbi auditur ingens ploratus & vlulatus adoleſcentium vim patientium:

tium: quos miserrimos, nec sexen nis ætas, à tali fœditate defendere potest.

Alii, videlicet rusticæ atq; mechanicę artis ignari, & minus vendibiles literati, oppidatim ac plateatim longo tempore ducuntur: & cùm venditi fuerint, fustibus ac loris compulsi, artes mechanicas & rusticas, videlicet agriculturam, armentorum & ouium pasturam, aliaq; grauissima exercitia discere coguntur. Et qui eorum sunt robustiores, hi ad triremes traduntur: vbi vestibus exuti, compedibus vincti, nudi, miserrimè cruciantur: quorum miserias nulla vis humani ingenii verbis exprimere potest.

Nam si illa gens hanc calamitatem præsciuisset, milies mori citius præoptasset quàm ista pati.

Si vſquam mors cum vita commixta eſt, imò ſi vſquam vita diu ſupereſt, vt diu moriaris, id in Turcia eſt. Nihil Aegyptiaca ſeruitus, Babylonicū exilium, Aſſyriaca captiuitas, Romanorū euaſtatio, ad has miſerias, vbi quotidie audiuntur threni Ieremię, nec verbis, ſed rebus conſtant.

Miſeri, qui quaſi in fornace illa ardenti Hur Chaldæorum viuūt, votis & gemitibus cœlum petūt, Vſquequo dormis Domine, exurge, & ne repellas in finem: vbi cùm omni ſpe ſe vndique oppreſſos atque aggrauatos ſentiunt, rurſus à cœlo ad patriam oculos reiectant, quam & ipſam in ſeruitute vident: relegati tamen à patria, in patria ſeruitutem agere cupiunt: vota illorum, non libertatē, ſed eandem ſeruitutem,

mut

mutatis tantùm ſedibus concipiunt.

Qui vt voto ſatisfaciant, vitam ſuam morte commutare cupientes, fugam ineunt: quorum alii relicto grege in deſerto, alii bobus in agro & aratro ad deuorandum lupis, abeunt.

Nonnulli mactatis hero & familia, quidam etiam ſuccenſis ædibus primùm, ſeſe vindicare volentes, magno ac manifeſto periculo ſeſe expoſitos, per deſerta atque aſperrima loca, glandibus, herbis agreſtibus, & earum radicibus amaris, ſale modico conditis, eorum miſerrimam, & pluſquam infœlicem vitam ſuſtentando fugiunt, diurnis tẽporibus in antris latitantes: nocturnis autem polo arctico duce ad Helleſponticum mare cõcurrunt, aut etiam

ſi locus fugæ nõ datur, in ſummitate arborum, propter ferociſsimas feras, fune ramis alligati vigilant: quorum plerique, aut fame pereunt, aut ferarum dentibus dilacerantur, vel etiam antequam ad mare traiiciẽdum perueniunt, ab opilionibus capti rurſum in captiuitatem traduntur.

Alii verò, dum ad mare magno labore & poſt longos, diurnos & nocturnos errores perueniũt, colligatis lignis mare traiicere contendunt: aut à tranſeuntibus nautis capti, ad *Chadiam*, id eſt, iudicem deducuntur: aut tempeſtate maris obruti intereunt, & rariſsimi ad has partes redeunt. Quorum pars vbi ad eorum heros & propinquos traditur, diriſsimis ſuppliciis atque tormentis dum affliguntur, ad vos Monarchas,

Reges

Reges, Principes, & Christianæ reipublicæ rectores miserabilem vocem conuertere solent.

Optant Sanctissimum, ac clementissimum Papam, patrem patriæ, Pastorem orthodoxæ Ecclesiæ, item Reuerēdissimos Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & reliquos prælatos, eius coadiutores & subditos: vires suæ Sanctitatis ad liberationem eorum conuertere: & filiis suis coadunatis, in vnitatem & concordiam redactis, contra communem hostem opprimendum eos adhortari.

Optant Augustissimum, & inuictissimum sacri Imperii Romani Cæsarem, ac vniuersos eius Principes, Duces, & Heroas, posthabito domestico bello, conuocatis suis proceribus, electoribus

ac primatibus ſui Imperii, ad defendendum, & ad augendum ſtatum ſuum, cõtra vicinum & iam immminentem ſibi hoſtem victri cia arma mouere. Sciunt illi pa- rere Hiſpanos in bello accerrimos: Belgas ferociſsimos: Italos corpore, & ingenio præſtantiſsimos: Germanos animoſiſsimos. Sciunt illi addictiſsimum Regem Romanorum, Turcarum bellis aſſuetiſsimum, Illyricis, & ſubalpinis gentibus ſubnixum.

Optãt etiam Chriſtianiſsimum Regem Gallorũ, Eulogii ſui conuenientia, ſuas opes, & arma ſua bellicoſiſsima, ad defenſionem & liberationem fratrũ ſuorum apparare.

Optant præterea fortiſsimos ac potentiſsimos Reges atque Monarchas, necnon vniuerſos

Chriſtianiſsimæ reipublicæ recto res ac potentatus, Poloniæ, Noruegiæ, Suetiæ, Daniç, Gotiæ, Datiæ, Angliæ, Scotiæ, Luſitaniæ, ad id ſanctiſsimum bellum venire: & contra hũc immortalem hoſtem eorum ſanctiſsimæ fidei, Sacræ Coronæ & Imperii, libertatis, parentum, vxorum, filiorum & filiarum, fratrum, amicorum, totiusq; Chriſtianitatis incolarum, perpetuum inimicum & aduerſarium omnibus opibus & viribus vnanimes pugnare, ipſumq; è medio tollere.

Optant poteſtatem quoq;, tam ſpiritualis, quàm etiam temporalis gladii, ſeu diſciplinæ autoritatem habentem, dignum quemq; ſui officii villicum & adminiſtratorem ſeſe præbere: ſceleratos, & diſſolutè viuentes, pro quibus ira

diuina in filios perditionis breui eſt ventura, iuxta debitam,& inſtitutam normam ac regulam, ad bene beateq; viuendum caſtigando reuocare: quorum rationem Deo, & vero patrifamiliàs Chriſto ſe daturos fatentur, ne amiſſo villicationis ſuæ officio, in eãdem paupertatem (vt iam pleriſq; euenit) inopinati & dormientes incidant.

Optant etiam vtriuſq; ſexus & cõditionis ſenes & iuuenes, pios, ac Deo deuotos Chriſticolas, religioſos ac ſeculares, dilectiſsimos parentes, chariſsimos fratres, colendiſsimos amicos, proximos atq; ſodales, humili vultu, puro ac ſyncero corde, deuota mente, flebili voce, lacrymoſis oculis, eorũ miſeriis & calamitatibus condolere: plorare ad Dominum, ſi forſitan

ſitan miſerebitur populo ſuo, & auertat iram ſuam, & non det eos in opprobrium ſempiternũ, huic tyranno infideli, & crudeliſsimo hoſti fidei, religionis, ac libertatis Chriſtianæ, ſed inſpiratis mentibus Chriſtiani Imperii Monarcharum, Regum atq; Rectorum, lumine Spiritus ſancti, vſque ad cõcordiam & vnitatem reductis, contra hunc voraciſsimum & inſatiabilem draconem conceſſa victoria, miſeri, captiui, & ſæuiſsimo infidelium tributi iugo grauati, fratres eorum Chriſtiani liberati, in patriam ad Chriſti cultum reducti, illi ſoli ſeruiant, qui eſt benedictus in ſecula. Vt tandem deuictis & profligatis hoſtibus, Chriſtianus orbis à tot perpetuis cladibus reſpiret.

EXHORTATIO CONTRA TVRCAS.

CAP. VI.

SAEPE mecum admiratus ſum, Monarchę inuictiſs. cur, quũ omnia videantur nobis Chriſtianis polliceri victoriã, nunquam tamen eam inter tot annos conſequamur.

Habemus Chriſtum Deum, qui vnica nocte caſtra Sennacherib deleuit, qui Pharaonem ſubmerſit, qui fœminea manu Iudith puellæ Holophernem extinxit, &, vt breuiter dicam, à cuius numine voluntateq; omnes victorię pendent.

Turcæ contrà Machometum habent, & in vita flagitioſum, poſt

poſt vitam ſepulcro ſine reſurrectione perpetuò inhærentem, vt tantum inter vtrunque nomine interſit, quãtum inter viuum viui Dei filium, & inter hominis, & ab homine nati cadauer putridum: adeò vt in cladibus Chriſtianorum, ſi natura vtriuſque numinis expendatur, mortui videantur viuos armis potentiaq; ſuperare.

Iam cùm robore corporum, dotibusq; animi eos præcellamus, quæ magna præſidia videntur ad hoſtes profligandos, ipſi vbique miſerrimè profligamur. Quid Hungaro audacius? quid Germano vaſtius? quid Gallo procerius? Hiſpano ſolidius? quid Italo ſapientius? aut Polono robuſtius? vt de cæteris nationibus taceam, quorum dotes animi aut

meliores, aut certè æquales.

Rurſum ſi indolem animi ſpe-
ctes, quid Hungaro vulnerum
periculorũq; ſecurius? quid Ger-
mano generoſius? Italo pruden-
tius? Gallo ambitioſius? Hiſpa-
no callidius? quorum ſingula vi-
dentur poſſe, vel dare victoriam,
vel adiuuare. Sæpe vicit ſine aliis
viribus audacia, ſæpe generoſitas
animi, ſæpe ſapientia, ſæpe hono-
ris illa auida ambitio, ſæpe calli-
ditas: tamen, me miſerum, inter
tot victrices res, à victoria ex-
cidimus.

Iam ſi apparatum videas, ar-
morumq; genera, multis rationi-
bus Turcis præſtantiores vide-
mur. Noſtra inuenta ſunt Bom-
bardæ, noſtra tot genera pano-
pliæ armaturæ: ipſi Perſæ nudi,
aut ſeminudi ad bella prodeunt:

illis arcus, nobis *ſlopetæ*, id eſt, nobis fulmina: illis ſagittæ, quæ per dura armorum nullam vim penetrandi habent, cùm bombardis ſeu machinis Chriſtianorum vix vlla rupes obſtiterit. Sunt equidem & *Muſulmannis* ſui bombardarii, ſed rariores & indoctiores. Nunc quæſo, quas gentes ſecum in expeditionem trahãt? Scythas & Thraces: in quibus non ſapientia Italica, aut induſtria Hiſpanica, ſed inhumana quædam feritas, barbaries, animi ſumma inſcitia, indocta, ſtolida. Iſtis ſe addit Græcus ignauia perditus: Aſiaticus, luxus corruptiſsimus: Aegyptius, non minus animo quàm corpore euiratus: Arabs, excoctus, minutus & exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos bellicoſiſsimos, Belgas ferociſsi-

mos, Germanos animoſiſsimos, Hungaros audaciſsimos, Italorum ingenia, Hiſpanorum ſolertiam vinci poſſe? attamen (proh dolor) vincimur: & vincimur ab his, qui in ſeruitutem ducunt, & ſerui pro ſeruitute bella gerunt contra nos: qui in libertate geniti, à proauis & atauis nobis indelibata relicta ſumus.

Quòd ſi inſtituta & leges vtriuſque nationis inſpicias, neque hac in parte inferiores ſumus. Quid enim Euangelio diuinius? quid iure canonico regulatius? aut quid iure ciuili ſapientius, aut æquius? cùm illi ex Alcorano viuant, re non minus ſtulta quàm vana: qui liber nunc inter Chriſtianos verſatur & circunfertur, vt maturè alienas leges diſcamus, qui breui noſtras amiſ-

ſuri

ſuri videmur, vt antea animo quã dictione Turcæ ſimus. Quid igitur in cauſa eſt, cur inter tot prærogatiuas bellandi, in bello ſemper deuincamur? Cur vexilla crucibus inſignita, olim terribilia, non minus infidelibus nationibus, quàm infernalibus ſpiritibus, nunc toties in fugam ſe auertant?

Dicam paucis, & dicam verè. Deum habemus & ſummum & verum, ſed à nobis alienatum, adeò vt prophetico vocabulo fermè, appellari poſſumus non populus Dei. Cur enim Chriſtus nobiſcum eſſet, qui à nobis per tot hæreſes, in tot partes dilaniatur? Nam præter nomen, quid nobis Chriſtianis chariſsimi eſt? Ruſticus hoc tempore & impurus & factioſus: oppidanus, fallax, &

auarus:magiſtratus ſequũtur retributiones, diligunt munera & proſopolepſiam: nobilitas luxum & ignauiam, diſcordiam atque ſuperbiam: miles verò præter ſtipendium & prædam nihil ex bello quærit, ſecurus quò ſceptra cadant, non minus infeſtus in ſuos quàm in hoſtes. Eccleſiaſtici præter pompam Eccleſiaſticam, vix quicquam Eccleſiæ habent: non ſanctitatem, non pietatem, non eruditionem debitam profitẽtur. Nam ferè omnes quærere videntur quæ ſua ſunt, nõ quæ Chriſti: & verè prophetæ ore dicere poſſumus, Omnes declinauerunt: ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Quid igitur mirum ſi talibus motibus Chriſtus amicus eſſe nolit?

Bellamus igitur ſine Deo, et (quod calamitoſius) aduerſario Deo. Apud nos circunferuntur cruces, ſed ipſe Crucifixus ſuo fauore apud hoſtes verſatur. Pereunt igitur omnia, & infinitis cladib⁹ inuoluuntur: & cùm vna gens contra Turcam pugnat, alia verò, vel in domeſticis verſatur bellis, aduocatis & adiunctis ſibi in auxilium infidelibus Paganis, vel Sciſmaticis, vel Hæreticis, vt acrius oppugnet Chriſtum: alia verò vel priuata curat negotia, vel etiam in otio agit, crapulæ, & aliis voluptatibus indulgens. Miles verò qui in aciem deducitur, nummo inſeruit, non Chriſto: ſi deſit ſtipendiũ, ſtatim vel deſertor vel transfuga futurus.

Quid igitur prodeſt ibi Italica ſapientia, aut induſtria Hiſpani-

ca,aut robur Germanorum, aut ferocitas Gallica,vel audacia Hũgarica, vbi miles nec Christum nec gloriam cogitat, sed ad bellum venit tanquàm ad ganeum, ibi potationes suas exerciturus?

Bonas leges habemus, sed pessimos mores: bona arma, sed pessimos animos. Laus est si inter se acriter dimicent: in hostem si nõ acriter pugnent,vel dedecus non est,vel certè impunitum est.

Quando quis vnquàm audiuit militem,vel ob fugam,vel ob abiecta arma mulctatum fuisse? cùm olim pœnæ capitales & decimationes non singulos, sed vniuersas legiones peruaserint.

Trahimus igitur exiguum numerum, eumq; moribus corruptum, contra tot myriades hostium, optima disciplina vtentium.

tium. Nam Turca vitia ſua domi deponit, Chriſtianus aſſumit: in caſtris Turcarum nullæ delitiæ, arma tantummodò & neceſſarius victus: in caſtris verò Chriſtianorum luxus, & omnis luxuriæ commeatus, adeſt grauior turba meretricum quàm virorum. Latrocinatur Hungarus, prædatur Hiſpanus, potat Germanus, ſtertit Bohemus, oſcitat Polonus, libidinatur Italus, Gallus cantat, Anglus lurcatur, Scotus helluatur: militē qui moribus miles ſit, vix vllū reperias. Quid igitur mirum, ſi vincant illi apud quos ſobrietas, parſimonia, vigilantia, fidelitas, & ſumma obedientia? vincantur illi, qui ab hoſtibus vel vagi ad prædas, vel inter pocula, aut apud meretricem aliáſue abominandas & execrandas nequi-

tias inueniantur?

Sed hæc culpa est superiorum: nam hi, si subditos suos in timore tenerent, miles Christianus nunquam inferior fieret Turcico. Altera ex parte, principes ipsi, dum mutuis bellis sese conficiũt, causam præstant, vt nunquàm pares vires contra Turcas afferamus, dum pro vno & altero oppidulo digladiamur, & post acerrimas pręliorum conflictationes: post exhaustas opes nihilo Imperio & regno auctiores efficimur.

Heu quantum terræ potuit, pelagiq́ parari
Hoc, quem ciuiles hauserunt sanguine dextræ!

Sed seræ sunt querimoniæ. Amisimus Asiam atq; Africam: extincta est Græcia: ægrota est vsque ad mortem Hungaria. Occupata

cupata eſt iam noſtro tempore Illyria, ſubiecta eſt nuperrimè Turcico Imperio Sclauonia, debilitata eſt Auſtria: vis peſtis huius iam Germanorum ceruicibus, atque vniuerſę Chriſtianitatis dorſo incumbit: adeò vt nemo ab hoc periculo tutus eſſe videatur, qui poſthac non alienam, ſed ſuã rem agent, pro ſuis limitibus velint nolint decertaturi: niſi velint pro principibus ſerui fieri, & pro liberis mancipia, aut in perpetuis carceribus detineri, ſeu potius mactari, vt plebei capite & duce careant.

Nunc ſi potentiſsimi Chriſtiani orbis Monarchæ & rectores ad concordiam (vt ſperamus) reducantur, & quiſq; ſuas opes ad hoc ſanctiſsimum, atque œcumenicum ſeu generale bellum iuxta

vires

vires contulerit, quis dubitabit nos, vel numero exercitatiſsimi, ac robuſtiſsimi militis Turcæ æquales, vel etiam ſuperiores fore, in victoria verò longè lateq; excellentiores futuros?

Nam Romanorum Imperium facilè armabit quinquaginta millia equitum, & centum mille peditum: idem, vel aliquanto plus ex Gallia & Hiſpania ſperandum. Reliquię Hũgarię, & Illyriæ, cum cæteris Romanorum Regis Prouinciis, facilè ſexaginta millia equitum producent.

SVMMA CHRISTIA-
ni Militis.

Centum ſexaginta millia equitum. Ducenta millia peditum. Præterea vbi Veneti & Luſitani
nauales

nauales ſuas copias conferant, Angli, Scoti, Dani, Daci, Gothi, Poloni, cæteriq; Reges, Principes, Duces, & Chriſtiani orbis proceres & rectores militem ſubminiſtrent, præſertim tali Chriſtianiſsimo Cæſare rerum gubernacula tenente, non diutius obſiſtet Turca Chriſtiano, quàm Darius Alexandro, Xerxes Themiſtocli, Antiochus Iudæ Machabæo. Vbi autem victoria potiti fuerimus, hisq́ue viribus ſecundo flumine Danubio, Conſtantinopolim verſus deſcendatur, placato numine, correctis etiam moribus, in procliui erit vincere hoſtes fidei, recuperare Græciam & Thraciam, vbi adhuc maior pars hominum Chriſtum colit: qui auidiſsimis votis expetunt Chriſtiana arma, ad quamlibet

occaſionem defecturi, & ſuos dominos & tyrannos, à quibus miſerrimè vexantur, oppugnaturi, quæ res ſola victoriam dare, vel maturare poteſt.

Vtinam Monarchæ potentiſsimi domeſtica bella vos illic ſinerent penetrare: videretis omnia vobiſcum contra eos ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus ſexus, nullus ordo hominum veſtra arma relinqueret. Domi quiſque Turcarum in ſuis ſeruis percuſſorem haberet, in caſtris proditorem, in pugna deſertorem. Omnino Chriſtiani qui illic ſunt, contemptiſsimè de armis Turcarum ſentiunt, vt quos ad velitarem tantùm pugnam idoneos cognoſcunt. Hoſtes velut aues clamore quodam perterrent: ſi non eo terroris impetu fuga fit, ipſi fugiunt

giunt:præter clypeos & galeas nihil habent, plerique nudi ſunt.

Et vbi iſti Chriſtianę fidei perpetui hoſtes è medio noſtri tollerentur, & ad latebras Bithyniæ propulſi, noſtro gladio (vt eorum fatentur præſagia) vel ad fidem Chriſti conuerſi, in gremium Sacroſanctæ Eccleſiæ Catholicæ reducerentur, quis dubitaret, quin breui ſit futurum, vt Chriſtianus Imperator, non minus Conſtantinopolitano quàm Romano Imperio inſignis ſit futurus? Rex Romanorum, Hungariam & Thraciā recuperaturus? Rex Franciæ Aſiam minorē ſuis ditionibus additurus? Angli Scoti & Luſitani, Aegypto potituri? Hiſpani tota Africa? Itali omnia littora, quæcunque habet mare Mediterraneum, in ſua poteſtate

habituri

habituri? item etiam Poloni, Dani, Daci, Nouergi, Sueci, Gothi quoque & Islandi Septentrionalis plagæ, ditiſsimarum regionum & nationum populo dominaturi? Præterea Romanæ Sacroſanctæ Eccleſię ſummus Pontifex totius orbis gentium paſtor maximus ſit nominaturus?

Ita ſentiunt non ſolùm captiui, & ſub tributo Turcarum viuentes Chriſtiani: verumetiā omnes Turcarum militis & rei bellicæ experientiam & cognitionē habentes. Idem ego tredecim annorum curſu experientia didici, in fugientem ſcilicet Turcam fortiſſimum, aduerſus inuadentem fugaciſsimum eſſe.

Turca igitur cùm natura ſit fugitiuus, oppugnandus eſt: impius enim nemine perſequente fugit.

Exurg

Exurgat Deus, & diſsipētur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiāt; ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei, & ab Eccleſia ſua ſancta, vt fiāt vnum ouile, & vnus Paſtor. Quod concedat nobis trinus & vnus, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

Amen.

NOta, quòd per totam Syriam, & circa Hierosolymam Græci non vtuntur Græca lingua, sed transtulerunt totam Sacram scripturam in Arabicum idioma: neq; literis, quibus Græci olim vtebantur, sed Arabicis characteribus vtuntur: etiã missam Arabico sermone celebrant, & omnia diuina officia decantant. Quare non necessitatis, sed nouitatis causa saltem Dominicam precationem eodem sermone cum Latinæ linguæ interpretatione huic opuscũlo inserere volui, cuius prolatio est talis.

DOMI

DOMINICA ORATIO
Arabico ſermone.

Abuna elledi fi elſemauat,
Pater noſter qui es in cœlis,
itchaddes eſmech, tati
ſanctificetur nomẽ tuũ, adueniat
melechutech, techun miſiutech,
regnum tuum, fiat voluntas tua,
chema fi elſſema chedalech
ſicut in cœlo &
elared.
in terra.
Hobzinæ bijum
Panem noſtrum quotidianum
hatina iumen, ve noghfor
da nobis hodie, & dimitte
lena denubina, chema venchen
nobis debita noſtra, ſicut & nos
noghfor aſſa leina,
dimittimus debitoribus noſtris,

ve la tedhelna fi el tegiareb,
& ne nos inducas in tẽtationem,
lechen negina men elſerir,
ſed libera nos à malo,
Amen.
Amen.

PER

PEREGRINVS CHRISTIANO LECTORI.

*

STATVERAM profectò mecũ, præſtãtiſsime Lector, vt elucubratiuncu læ meæ, vtcunque in meliorem formam redactæ, hac vice non tantùm argumentis augmentatæ & locupletatæ, verumetiam nitidiori Latii ſermonis ſtylo or natæ in tuam vtilitatem in lucem prodirent: ſed egeſtas, aut potius curta (vt aiunt) peregrini ſupellex, impediuit eum hunc ſubire laborem, qui neque in ξενοδοχείῳ locum philoſophãdi obtinere potuit: ex πανδοχείῳ & principũ aulis niſi mollibus veſtitus, vel potius benè numatus, ibit etiã Homerus

merus foras. Vt autem id tibi ingenuè fatear, hac tempestate mortales, in lapides parietesq; colorandos & pingendos (cùm hi nihil horum indigeant) potius quàm in Diuos, aut patriæ vtilitatem, vel proximos egenos, pauperes ac peregrinos subleuãdos, multò studiosiores esse.

Tu igitur, non ita Christiane Lector, obsecro facito, sed Deo Opt. Max. creatori, & redemptori tuo, primùm obtemperato, tandem in proximum subleuandum magis studiosus esto, qui est templum viuum Christi, & Spiritus sancti habitaculum. Præterea nõ tantùm parentem patriam (cui iure diuino plus, quàm priuatis rebus tenemur) amato, sed etiam eius ædificatores amatoresq; totis viribus diligito.

Dein

Deinde si quid delectationis ex hoc nostro diuturno labore perceperis, non Peregrini clientis tui studiosissimi, sed Reuerendissimorũ D. Ioãnis Dominici Epis. Tranen. Ioannis Petri Caraffa, Petri Paciecci, Bernardini Mafęi, Ottonis de Valtpurg. Petri Britãni Mutinen. Guidonis Ascanii Cardinalium, beneficio ascribendum puta, qui illi victus necessaria administrarunt. Præterea & R. Princ. & D. Adolphi Archiep. Colonien. & sacri Imperii Rom. electoris, qui per ministrum suum D. Petrum Duisberch Præpositũ Maguntinen. sese erga Peregrinum liberalem exhibuit.

R. D. Olahi Magni Gothi etiã Archiepiscopi Vpsalensis V. D. Adami Conarski Præpositi Pos-

nanienſis S. R. Maieſt. Poloniæ Secret.

D. Ioachimi à Latorff: Canonici Magdelburgenſis: necnon Petri Pauli de breuibus, qui eum in emenda papyro iuuarunt.

Vbi autem Peregrinum, Latini ſermonis elegantiæ, & eloquentiæ limites tranſiuiſſe conſpexeris, pro tua ſumma prudentia & humanitate corriges, ſciasq; Peregrinum, maiorem partem temporis atque ætatis in exercitio ruſtico Turcicæ gentis, non in ſtudiis bonarum artium detriuiſſe.

Vale.

FINIS LIBELLI.

DE SVI RESTAVRATIONE EXEGESIS LIBRI PROTREPTICA, AD LECTO.

Lugdunũ postquàm ueni peregrinus ab urbe,
Appertot Miles suscipit hospitio:
Qui lacerũ, squalidũq; uides, meq; absq; decore
Comptum, sit facto cogitat ecquid opus.
Exuor extemplo trita: data commoda uestis:
Vt nunc in uulgus comptior ire queam.
Nec ego iudicium metuo, limamq; periti
Ingenij: liuor solus obesse potest.
Quare age, qualis sim, syncera perlege mente:
Sufficiet, sacris si placeam ipse uiris.

INDEX.

A

B

Boemi

Dqmuz

Mehemme

Poloni

